

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Anna Leštinová

Japonské pohádky

Japanese Fairy Tales

Praha 2010

vedoucí práce: Mgr. Martin Tírala, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Martinu Tíralovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce a za užitečné připomínky a rady k mé práci.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

Podpis:

Anotace:

Tématem práce jsou japonské pohádky a jejich analýza. Cílem práce bylo klasifikovat pohádky podle často se opakujících motivů a rozebrat každý z typů japonských pohádek. Práce se také zabývá literárními zdroji, z nichž japonské pohádky často vycházejí.

Annotation:

The theme of this work are Japanese folk tales and their analysis. The aim of this work is to classify Japanese tales according to frequent motifs which we can find in them and to analyse each of the types. This work also deals with literary roots which are often used as sources for Japanese tales.

Klíčová slova: Japonsko, pohádky, lidové příběhy, folklor

Key words: Japan, fairy tales, folk tales, folklore

Poznámka:

Japonská jména jsou uvedena v japonském pořadí, na prvním místě je uvedeno rodové jméno, na druhém osobní.

Pro přepis japonských slov je použita česká transkripce.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Pohádky v Japonsku a historie jejich sbírání	9
2.1 Historie výzkumu japonských pohádek	9
2.2 Struktura japonské pohádky	15
3. Literární zdroje pohádek v Japonsku	18
4. Klasifikace japonských pohádek	20
4.1 Klasifikační systém	20
4.2 Rozbor jednotlivých typů pohádek	22
5. Závěr	56
6. Seznam použité literatury	58

1. Úvod

Japonské pohádky mají své kořeny již ve starověkém Japonsku a vyprávěly se ještě před sepsáním prvního japonského písemného díla. Provázely japonský národ po staletí až do moderní doby a odrážely jeho zvyky a hodnoty. Jejich stopy nalezneme ve starých literárních záznamech a tradice vypravěčství přetrvávala v rodinách a vesnických společenstvích do doby, kdy bylo společné vyprávění příběhů po večerech nahrazeno sledováním televize. Ústnímu vyprávění neprospěla ani změna životního stylu Japonců ve druhé polovině 20. století. Velké rodiny, v nichž žilo pohromadě několik generací, se rozdělily a tím se zpřetrhaly vazby mezi dětmi a prarodiči, kteří ve všech kulturách bývají zdrojem a předavateli ústního folkloru.

Podle rakousko-amerického psychoanalytika Bruna Bettelheima (1903-1990) se z pohádek můžeme dozvědět o lidských problémech v každé společnosti a jejich správných řešeních více, než z kteréhokoliv jiného druhu vyprávění srozumitelného dětem.¹ Poselství, které pohádky dětem předávají, zní: v životě se setkáváme s problémy, ale je nutno s nimi bojovat. Pokud se jim člověk postaví, dají se vyřešit.² Nejstarší pohádky zobrazují lidi dobré i zlé – na rozdíl od moderních dětských vyprávění, která se špatným stránkám života často vyhýbají.

Pohádky patří k základním žánrům lidové ústní slovesnosti a k nejstarším epickým útvarům. Jejich základem je vymyšlený příběh a nevážou se ke konkrétnímu místu a času. Přes svou fiktivnost nemají pouze zábavnou funkci, ale i ideový záměr a společenský smysl.³ Vyprávění žije ve všech generacích vývoje lidské společnosti, všude, kde se lidé setkávají, žijí a pracují společně. Tehdy vznikají příležitosti k vyprávění.⁴ Za základy pohádek jsou často považovány mýty. Mýtus je na rozdíl od pohádky vyprávění o božstvech nebo božských bytostech, v jejichž reálnou existenci lidé věří.⁵ „Přeměna posvátného příběhu v neduchovní, zato však umělecký, je právě momentem zrodu pohádky ve vlastním slova smyslu.“⁶ Pohádka, zbavená religiózních funkcí, není však oproti mýtu ničím nižším. Právě naopak, osvobozena od náboženského kontextu pronikla pohádka do volného prostoru umělecké tvorby.⁷

---

¹ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 9.

² Tamtéž, s. 12.

³ ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. Bratislava: Tatran, 1987, s. 294.

⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. *Město pod Špilberkem*. Brno: Doplněk, 1993, s. 177.

⁵ PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999, s. 152.

⁶ Tamtéž, s. 166.

⁷ Tamtéž, s. 165.

Pro japonské pohádky jsou typické motivy například přeměny zvířat v lidi či předměty, nadpřirozená zrození nebo problémy hloupého zetě. Dalším charakteristickým znakem je využití homonym, kterých japonský jazyk poskytuje nepřeberné množství, stejně jako zvukomalebných slov. V pohádkách se také klade důraz na rodinné hodnoty. Pro hrdiny japonských pohádek není důležité zbohatnout, ale získat dostatečné prostředky k zajištění rodiny. Pro rodiče je nejdůležitější získat dceři manžela a synovi manželku. Japonská příroda je plná nebezpečných zvířat a jiných tvorů, kteří umějí měnit podobu. Kouzelné dívky přicházejí k mužům a přinášejí jim štěstí, dokud však muži neporuší jejich zákazy. Japonský lid je v těchto příbězích nejen obklopen přírodou a vším, co do ní patří, ale jeho život s ní téměř splývá.

O japonských pohádkách by bylo možné napsat mnoho. Moje bakalářská práce se zaměřuje na analýzu často se vyskytujících motivů a pokus o klasifikaci pohádek podle těchto motivů. Zabývala jsem se také historií výzkumu japonských pohádek a literárními zdroji, ze kterých některé japonské pohádky vycházejí. Pohádky se obecně dělí na pohádky s nadpřirozeným obsahem, pohádky ze života a pohádky o zvířatech. Přestože se tyto kategorie často překrývají, je toto dělení považováno v zásadě za správné.⁸ Pro japonské pohádky jsem se však snažila vytvořit podrobnější dělení. Vycházela jsem při tom z klasifikace sestavené významným japonským folkloristou Sekim Keigem. Pokusím se jeho systém klasifikace zhodnotit a aplikovat jej i na pohádky ze sbírek dalších autorů.

Jako cíl své práce si kladu kritické zhodnocení Sekiho systému klasifikace a případné návrhy na opravy či doplnění.

---

⁸ *Morfologie pohádky a jiné studie*, s. 15.

2. Pohádky v Japonsku a historie jejich sbírání

2.1 Historie výzkumu japonských pohádek

Pohádka⁹ je v Japonsku nazývána *mukašibanaši* 昔話, *otogibanaši* 御伽噺 nebo *dówa* 童話. *Mukašibanaši* znamená doslova starý příběh nebo příběh ze staré doby. Tento termín je odvozen z typické úvodní fráze „mukaši, mukaši“ („před dávnými časy“). *Togi* nebo *otogibanaši* znamenalo noční setkání nebo druh noční hlídky držené skupinami lidí. Od konce 14. století existovali profesionální vypravěči zvaní *otogi no šu*, kteří navštěvovali knížata *daimjó* nebo feudální pány a vyprávěli jim každý večer příběhy. Ačkoliv nebyly všechny příběhy vyprávěné při těchto příležitostech lidové v přesném významu slova, začaly *otogibanaši* – příběhy vyprávěné lidmi, kteří dělali *togi* – znamenat „lidové příběhy“. Význam slova *dówa* je „příběh pro děti“ a tento termín se v současnosti používá spíše pro umělecké příběhy psané moderními autory.¹⁰

Historie sbírání pohádek v Japonsku trvá přes 90 let. V porovnání s Evropou tedy začala více než celé století po bratřích Grimmech. Některé z japonských příběhů byly zachovány v písemné formě už od začátku středověku. Jsou to *otogizóši* 御伽草子 z období Ašikaga nebo ještě starší příběh – tzv. otec příběhů – *Taketori monogatari* 竹取物語. Podle názoru významného japonského folkloristy Janagity Kunia 柳田國男 se tento příběh dochoval spíše náhodou, než že by byl cíleně dohledáván a zaznamenáván.¹¹

První japonské psané dílo je sbírka mýtů *Kodžiki* 古事記, která byla dokončena v roce 712, můžeme tedy spekulovat, že pohádky se v Japonsku vyprávěly už mnohem dříve. V příbězích v *Kodžiki* nalezneme mnoho zmínek o ptácích, zvířatech, rostlinách a popisu krajiny. Dalšími znaky připomínajícími lidová vyprávění jsou přeměny lidí v ptáky, bohů ve zvířata a podobně. *Kodžiki* byly uspořádány podle vyprávění vypravěče Hieda no Areho 稗田阿礼.¹² Vypravěčství v dnešní době již téměř vymizelo. Vypravěči předávali ústní tradici ve vesnicích, a pokud vypravěč zemřel, aniž by předal své příběhy dál, byly legendy ztraceny.¹³

---

⁹ v anglicky psané odborné literatuře se pro japonské pohádky nepoužívá termín „fairy tale“, ale „folk tale“.

¹⁰ SEKI, Keigo. Types of Japanese Folktales. *Asian Folklore Studies*, 1966, vol. 25, s.2.

¹¹ MAYER, Fanny Hagin. *The Yanagita Kunio Guide to the Japanese Folk Tale*. Bloomington: Indiana University Press, 1986, xix.

¹² není jisté, zda byl Hieda no Are muž nebo žena.

¹³ MAYER, Fanny Hagin. *Ancient Tales in Modern Japan*. Bloomington: Indiana University Press, 1984, vii.

Nejstarší příběhy byly zaznamenány na příkaz císařského dvora. V roce 713 bylo vydáno nařízení, podle kterého měly být shromážděny zápisy *fudoki* 風土記 z různých provincií. Mezi jinými informacemi to byly i legendy a příběhy od vesnických starších. *Fudoki* dnes existují ve formě fragmentů, ale je možné najít i odkazy na již neexistující části. Jedna z nich je pohádka o Urašimataróovi, rybáři, který byl pozván do Dračího paláce na dně moře, v *Tango fudoki* 丹後風土記. Ačkoliv byl tento konkrétní příběh ztracen, nalezneme motiv cesty do Dračího paláce v mnoha jiných pohádkách.¹⁴ Ve sbírce buddhistických příběhů *Nihon rjóiki* 日本靈異記 z 9. století se nachází příběh o liščí manželce, která v podobě člověka porodí muži dítě. Na toto téma existuje také mnoho pohádek. Ve sbírce *Kondžaku monogatari šú* 今昔物語集 ze 12. století je do tohoto příběhu přidán manžel, který je konfrontován s manželkou-liškou i se svou skutečnou ženou.¹⁵ V *Udži šúi monogatari* 宇治拾遺物語 ze 13. století také nalezneme mnoho témat z lidových příběhů, shodných například s pohádkami obsaženými ve sbírce *Ancient Tales in Modern Japan* od Janagity Kunioa a přeložených i do češtiny, jako je „Vrabec se zlomenými zády“ nebo „Stařec, který měl nádor“. Ze stejného století pochází cestopis *Kaidóki* 海道記, kde je rozveden příběh o princezně Kaguje (Kagujahime) známý z *Taketori monogatari* 竹取物語.

Příběhy byly populární v literatuře období Heian (794-1185) a Kamakura (1185-1333). Jejich forma neměla příliš společného s lidovým vyprávěním, ta ale často byla zmiňována. Odkazy na lidová vyprávění ale z populární literatury v období Muromači, Momojama a na začátku období Edo postupně mizely a populárními se staly příběhy *otogizóši* vyprávěné při různých příležitostech, například při nočních hlídkách, ale většina z nich je dnes již ztracena. Z těchto příkladů je tedy zřejmé, že ústně tradované příběhy přispívaly k obsahu japonské literatury až do předmoderního období. Z centra pozornosti je pravděpodobně vytlačil rozvoj tisku. Začala přibývat vydavatelství a zaplavila zemi levnými ilustrovanými sešity, které se staly oblíbenými ve městech. Zaujaly i lidi ze Západu, ale ústní slovesnost, jejíž tradice pokračovala na venkově a v horách, jim unikala.

Stále se čeká na přesné stanovisko toho, jakou roli sehrály ústně tradované příběhy v historii japonské literatury. Edward Putzar (*Japanese Literature, A Historical Outline*, University of Arizona Press, 1973) píše ve své práci: „Ačkoliv bylo čínské písmo známé Japoncům už na konci 4. století, zdá se, že obecná znalost tohoto písma mezi šlechtou

---

¹⁴ *Ancient Tales in Modern Japan*, vii-viii.

¹⁵ Tamtéž, viii.

převládla až po vládě císařovny Suiko 推古天皇 (vládla 592-628). Do té doby byla literatura předávána ústně.¹⁶

Ve středověku (1185-1600) byly oblíbené legendy *secuwa* 説話, které se dělí do tří druhů. Byly to příběhy o životě u dvora a mezi šlechtici, příběhy s populárními náměty a buddhistické příběhy, které měly poskytovat zjednodušené vysvětlení buddhistických doktrín. V tomto období se také objevují *otogizóši*.

V roce 1858 byly podepsány smlouvy se Spojenými státy, Francií, Velkou Británií a Ruskem, Západ se začal o Japonsko zajímat a došlo k prvním pokusům nalézt japonskou ústní tradici. Pokud vezmeme v úvahu, že do té doby byly v Evropě pohádky aktivně sbírány a oblast zájmu sběratelů zahrnovala i části Afriky a Asie, není překvapením, že lidé ze Západu doufali, že se dovědí něco o pohádkách v Japonsku. Mezi těmi, kteří po nich pátrali, byli diplomaté, misionáři, učitelé a obchodníci. Neměli ale přesně stanovené, co hledají. Britský ministr Sir Rutherford Alcock například mluví o dvou příbězích z Janagitovy sbírky jako o legendách a ostatním příběhům říká bajky. Britský obchodník C. Pfoundes pojmenoval svůj článek v *The Folk-Lore Society* „Některé japonské pohádky“.¹⁷ Byl jedním z prvních, kdo použil tento termín v britském tisku. A. B. Mitford, druhý sekretář britské delegace v Japonsku, označil část své knihy „Tales of Old Japan“ (Příběhy starého Japonska) „Pohádky“ a v úvodu je nazývá „příběhy pro děti“. Jako jejich zdroje přikládá zvlášť malé ilustrované brožury, což jsou pravděpodobně *akahony* 赤本¹⁸, které se objevily po období Genroku (1688-1700).¹⁹

Zdá se, že orientalista W. E. Griffis je jediný své doby, kdo skutečně slyšel pohádky v Japonsku v kruhu rodiny. Této zkušenosti se mu dostalo za jeho pobytu ve Fukui, kde působil jako učitel. Zmiňuje několik autentických lidových témat a udává kompletní příklad příběhu o popudlivém muži (který také najdeme v Janagitově sbírce) ve své knize „The Mikado's Empire“ (Mikadovo císařství).²⁰ Ovšem jádrná témata lidových příběhů urážela jeho viktoriánskou citlivost a proto se vrátil k tvorbě příběhů o Japonsku pro děti. Přiznává, že většina z nich byla inspirována spíš tím, co v Japonsku viděl, než co slyšel. Byl dokonce ještě upřímnější ve svém úvodu k „Japonským pohádkám“: „Příběhy v této malé sbírce jsou

¹⁶ PUTZAR, Edward. *Japanese Literature: A Historical Outline*. University of Arizona Press, 1973, s. 5.

¹⁷ PFOUNDERS, C. Some Japanese Folk-Tales. *The Folk-Lore Society*, 1876, vol. I, xiii.

¹⁸ „červené knížky“, určeny dětem.

¹⁹ *Ancient Tales in Modern Japan*, ix-x.

²⁰ GRIFFIS, William Elliot. *The Mikado's Empire*. New York: Harper & Brothers, 1876, s. 491.

přímým výsledkem toho, co jsem viděl a studoval.“ „Některé čerpají inspiraci z národních zvyků a obrázků umělců, jiné byly spředeny mým vlastním mozkiem.“ „Některé z ostatních jsou adaptací národních legend a zpěvoher.“²¹

Kvůli zákazu cestování, malé znalosti jazyka a dalším okolnostem byly kontakty lidí ze Západu omezené většinou na Japonce z oficiální a vzdělávací oblasti a na měšťany. Japonci si nedokázali představit, že by cizinci přikládali pozornost jejich prostým domácím příběhům. Představovali jim své klasiky, staré mýty, hrdinské legendy a tradiční zvyky. Přes tyto překážky se práce západních badatelů dařila a její výsledky jsou stále vysoce ceněny.

Vydavatelství Kóbunša 光文社 začalo v roce 1885 v jednotlivých sešitech produkovat příběhy, které byly ilustrované různými umělci a psané v angličtině cizinci pobývajícími v Japonsku. Jsou vydávány dodnes. Německé verze od A. Grotha a francouzské od J. Dautremera byly zahrnuty do těchto sérií asi ve stejné době. Některé příběhy byly založeny na mytologii, další byly hrdinské nebo to byly legendy a patnáct z nich lze označit jako pohádky. Knihy měly barevné ilustrace a stylem byly zaměřené na mladé čtenáře.

Další, kdo přispěl k výzkumu japonských pohádek, byl spisovatel Iwaja Sazanami 巖谷小波. Zajímal se o literaturu pro děti v Evropě, konkrétně o příběhy Hanse Christiana Andersena. Po návratu z Evropy se začal živit převyprávěním japonských mýtů, legend a pohádek pro děti. Vydával každý měsíc jeden propracovaný ilustrovaný sešit po dva roky mezi lety 1894-1896 ve vydavatelství Hakubunkan 博文館新社. Dvanáct z nich přeložila Hannah Riddell a Cuda Ume a vyšly v roce 1914 pod názvem *Japanese Fairy Tales*. Jedenáct jeho původních příběhů může být označeno jako pohádky a devět z nich bylo přeloženo.

Pohádky od Mitforda, Griffise, Hasegawy a Iwaji vytvořily základ příběhů pro děti, který víceméně definoval rozsah japonských příběhů známých v zahraničí až do dnešní doby. Jsou podobné stylem a obsahem jednoduchým ústně tradovaným příběhům v Japonsku, ale bohužel jsou přikrášlené, aby vyhovovaly vkusu lidí na Západě. Z tohoto důvodu se příběhy například ze sbírky Janagity Kunia zdají být kruté a tvrdé těm, kteří si udělali představu o japonských pohádkách z verzí z devatenáctého století.

Příběhů pro děti představených na Západě během období Meidži napočítal Janagita Kunio asi čtyřicet. Z nich jen dvacet se dá považovat za ty, které jsou založeny na lidových pohádkách. Za Janagity se západní badatelé pokoušeli izolovat motivy v japonských pohádkách a zahrnout je do mezinárodního seznamu motivů. Je ale nepravděpodobné, že četli

---

²¹ GRIFFIS, William Elliot. *Japanese Fairy Tales*. New York: George G. Harrap & Co., bez data, ale pravděpodobně po roce 1908, vii-viii.

nebo mohli číst kompletní verze příběhů v japonštině, ze kterých byly motivy vybrány. Pohádka je literární jednotka a měla by tak být zkoumána. Několik japonských příběhů bylo sice přeloženo, ale až v souboru přeložených příběhů od Janagity z roku 1984 je zařazen celý jejich rozsah.²²

Výzkum pohádek zahájili Japonci v prvním desetiletí 20. století. Ministerstvo vzdělání se ujalo úkolu sesbírat pohádky a lidové písně, a pověřilo základní školy různých oblastí, aby se do této aktivity zapojily. V oblasti písní byla tato metoda velmi úspěšná, ale sběr pohádek neprobíhal tak uspokojivě a nakonec selhal. Později se několik amatérů začalo věnovat sbírání pohádek na venkově. Mezitím rostl výzkum japonského folkloru a pod silným vlivem Janagity Kunia, průkopníka japonského folkloru, se začali vědečtí pracovníci zabývat pohádkami. V roce 1922 byly vydány dvě brožury s doslovnou verzí pohádek. S odkazem na tyto materiály Janagita vydal článek, ve kterém zdůrazňoval nutnost sbírání materiálu a nabádal mladé studenty k této práci. Od té doby pod jeho přímým vedením nebo vlivem napsali vyškolení folkloristé mnoho textů. Od roku 1936 začal s Janagitou spolupracovat Seki Keigo 関 敬吾, vytvořili speciální zápisníky pro sběr pohádek, které obsahovaly dotazník, a prováděli systematické sběry v různých oblastech. Nicméně tato práce byla přerušena začátkem druhé světové války. Po skončení války se, kromě většího počtu amatérů v tomto oboru, objevili seriózní lokální pracovníci, kteří sepsali mnoho textů. Aby byly zapsány verze, které byly co nejméně ovlivněny literárními zdroji, snažili se badatelé vybírat vypravěče v pokročilém věku a poměrně nízkého vzdělání. Většina z nich byli rolníci nebo rybáři a jejich rodiny. Mezi nimi bylo dvacet vypravěčů, kteří si pamatovali více než třicet příběhů, a pět nebo šest, kteří si pamatovali přes sto příběhů. Všichni byli velmi staří a počet mužů a žen se rovnal. Sebrané pohádky rozdělil Seki Keigo podle typů a tento systém jsem použila při klasifikaci v následující kapitole.²³

Janagita Kunio vydal v roce 1936 sbírku *Mukašibanaši saišū tečó* 昔話採集手帳, do které vybral 100 známých pohádek a zvolil pro ně názvy. Tato sbírka se stala základem pro později vydanou sbírku *Nihon mukašibanaši meii* 日本昔話名彙 z roku 1948. V první z nich popsal, co je to pohádka a jaký je význam jejich sbírání. V této první sbírce nechal naproti každé stránce s pohádkou volnou stranu na doplnění jiné verze příběhu a díky sponzorům mohl knihy rozdat mezi přátele. Jeho cílem bylo, aby se knihy vrátily s doplněnými variantami pohádek, ale protože byly velmi oblíbené, lidé si je chtěli nechat a ani jedna kopie

---

²² *Ancient Tales in Modern Japan*, vii-xi.

²³ *Types of Japanese Folktales*, s. 3-4.

se mu nevrátila. Ve dvou vydáních vědeckého časopisu *Mukašibanaši kenkjú* 昔話研究 (1935-37) se mohla do sbírání zapojit i veřejnost, pokud poslala svůj příběh. Bohužel přicházely i falešné či vymyšlené pohádky a výběr byl složitý. Dalším krokem tedy bylo zasílání dopisů lidem, kteří se o pohádky zajímali, a díky dotacím od společnosti Keimei 啓明会 se členové skupiny okolo Janagity občas vydávali sbírat pohádky do terénu. Díky tomu vyšlo několik svazků z míst, se kterými předtím neměli spojení, například z ostrova Sado nebo z Košikidžimy. Díky aktivitě místních lidí vyšly pohádky z Kawagoe. Ukázalo se, že existuje mnoho verzí jednoho příběhu lišících se podle regionu. Ve stejnou dobu existovala pohádky na místech vzdálených pět až sedm set mil a nebyl důvod si myslet, že mezi těmito oblastmi došlo k nějakému kontaktu. Dalším krokem k prohloubení studia lidových příběhů bylo vydání sbírky pohádek z celé země *Zenkoku mukašibanaši kiroku* 全国昔話記録, jejíž 13 svazků vyšlo mezi lety 1942 a 1944. Bylo to v době války, kdy byl materiál ke čtení kvůli šetření papírem vzácný, a proto se prodalo mnohem více kopií, než se původně čekalo. Janagita v úvodu ke své sbírce *The Yanagita Kunio Guide to the Japanese Folk* píše, jak si během své práce začal silně uvědomovat, že pohádky jsou mezi starými lidmi obecně známé, především mezi starými ženami, a obával se toho, že když vypravěči zmizí, zmizí s nimi i vazby na pohádky. Ale obliba pohádek začíná už u dětí a i mladí nebo ženy v domácnosti oceňují jejich hodnotu. Janagita nicméně vyjádřil obavu týkající se toho, že v poválečné společnosti se objevilo mnoho nových věcí, o které se Japonci mohli zajímat, a jejich množství stále stoupá. Kvůli tomu ubývá příležitostí vzpomínat, a podle Janagity hrozí riziko, že pohádky budou zapomenuty.²⁴

2.2 Struktura japonské pohádky

Pohádka nás přibližuje japonským lidem z venkova, kteří v průběhu času měli jen malé povědomí o novotách v náboženství a literatuře, které zaváděla elita jejich země, ale přesto se některé aspekty zdají být vrozené všem Japoncům. Jedním z nich je záliba ve vyjadřování sentimentu pomocí strohých básní či písní. Sbírká poezie *Manjóšú* 万葉集 z 8. století obsahuje mnoho anonymních básní od běžných lidí, zvláště ve 14. knize. I v běžných pohádkách jsou rozptýlené básně. Japonci si užívají zvuk slov a pocit, který vyvolávají. Je to zřejmě z vymýšlení jmen, především těch, které tvoří páry a podobají se jedno druhému.

---

²⁴ *The Yanagita Kunio Guide to the Japanese Folk Tale*, xx-xxii.

Množství homonym v japonštině nahrává humoru. V překladu je bohužel těžké homonyma interpretovat. Podobně je na tom japonská vynalézavost onomatopoií.

Typickým rysem Japonců je smysl pro humor. Dalším znakem, který většina Japonců sdílí, je to, že přikládají důležitost rodině, ovšem rodiny v pohádkách nejsou vzorem konfuciánského učení. Ženy, obzvláště starší ženy, sdílí práci a nebezpečí se svými muži. Žena často dominuje nad mužem nebo přijde do mužova domu, požádá o útočiště a zůstane jako jeho manželka. To je v rozporu s úzkostně domlouvanými manželstvími ve společnosti samurajů a výše. V pohádce může mladší bratr uspět v životě, zatímco starší selže. Rodinný život si vychutnávají také zvířata, ptáci a dokonce i stromy. Výjimkou není ani démon, který získá dívku a zplodí s ní potomka.

Když člověk v pohádce zkusí kopat na své zahradě, je často odměněn pokladem nebo nečekaným tajemstvím. Nestane se ale bohatým, nýbrž získá výhodu, která přináší prosperitu. To znamená, že on a jeho žena budou žít bez starostí o potravu a oděv nebo že se objeví nevěsta pro jejich syna. Pro Japonce byla dobrá nevěsta jedním z největších požehnání, protože díky ní bylo zajištěno pokračování rodiny.

Prostředím japonských pohádek jsou země, hory a řeky. Do lidských životů zasahují rostliny, zvířata i změny ročních období. Není to svět, kde by dominoval člověk. Je to svět sdílený vším žijícím, viditelným i neviditelným. Božstva žijí blízko a slyší prosby lidí. Děsivými společníky jsou démoni nebo zvířata se schopností přeměňovat se v ženy nebo předměty. Duchové mrtvých zůstávají nablízku v horách a dávají pozor na potřeby svých rodin. Hory nejsou jen pozadí, lesy poskytují dřevo na otop a plody a rostliny v nich rostoucí další potravu. Cesty horami jsou plné nebezpečí. Strážní duchové ve vodě mohou být benevolentní nebo zlomyslní. Také mořské pobřeží zajišťuje hrdinům mnohá dobrodružství.²⁵

Rozdíl mezi legendami a pohádkami je v Japonsku jasný. Legendy jsou stručné výpovědi o událostech, které se udály na určitém místě. Děj lidových příběhů se odehrává na místě, které není konkrétně pojmenováno. V některých příbězích sice může být udán místní název, ale v jiných jeho verzích je vynechán. Podle Janagity Kunia nemohou být japonské pohádky nazývány anglickým výrazem pro pohádky „fairy tales“ (příběhy o vílách), protože v nich nenajdeme žádné víly.²⁶

Ačkoliv jsou pohádky fiktivní, na začátku tak pravděpodobně nebyly míněny. Podobné příběhy existují i mezi primitivními národy a někteří badatelé tvrdí, že zárodkem pohádek

---

²⁵ *Ancient Tales in Modern Japan*, xi-xii.

²⁶ Tamtéž, xiii.

jsou mýty. Termín „mýtus“ vytvořili filozofičtí a náboženští učenci, proto se Janagita striktně vyhýbá jeho použití. Ovšem existují příběhy, kterým nelze věřit bez víry, a protože mýty byly dříve vyprávěny a poslouchány lidmi, kteří jim věřili, někteří studenti mytologie pohlíží na mýty jako na základy pohádek. Může to být správný úsudek, ale je obtížné to zjistit, protože náboženská přesvědčení se již změnila.²⁷

Mezi japonskými pohádkami nalezneme mnoho místních variací, ale obecně je zachovávána patřičná forma s úvodní a závěrečnou frází. Příběh může začínat frází „*mukaši, mukaši*“ (před dávnými časy), „*zutto mukaši no ómukaši*“ (před mnoha a mnoha lety) nebo „*mazu aru tokoro ni, džidži to baba to ga arimašita*“ (kdysi žil starý muž a stará žena) a podobně. Tyto fráze jsou použity v *Nihon rjóiki*, které bylo zkompileováno na začátku 8. století, a i v *Ise monogatari* 伊勢物語 napsaném v polovině 10. století můžeme také často vidět počáteční větu „Kdysi žil jeden muž...“. V *Kondžaku monogatari* sestavené na začátku 12. století začíná každý příběh frází „*ima wa mukaši*“ (dnes je tomu již dávno, co...). Co se týče závěrečných vět v pohádkách, dá se uvést pět druhů. Jsou to fráze vysvětlující, že hrdina či hrdinka dosáhli štěstí, fráze popisující prosperitu hrdinova potomstva, fráze označující konec příběhu, fráze poskytující morální ponaučení a fráze vysvětlující původ druhu nebo formy zvířat či rostlin.²⁸ Příklady závěrečných frází jsou „*sore de ičigo sakaeta*“ (a hrdina žil šťastně až do smrti), „*magoko šigeta*“ (potomkům se dařilo dobře), „*sore bakkari*“ (to je vše) a „*sore da kara hito no mane wo suru mono dewa nai*“ (proto byste neměli napodobovat jiné lidi).²⁹ Kvůli obtížnosti překladu jsou počáteční a závěrečné fráze často vynechány. Jsou většinou v místním nářečí a pro příběh nejsou důležité. Na začátku pohádky sloužily hlavně k přivolání pozornosti posluchačů a daly by se souhrnně přeložit jako „bylo nebylo“, na závěr vypravěč často řekl „a to se prý stalo“. Ani jedna fráze ale neříkala, že by byl příběh pravdivý.³⁰

---

²⁷ *The Yanagita Kunio Guide to the Japanese Folk Tale*, xxii-xxiii.

²⁸ *Types of Japanese Folktales*, s. 2-3.

²⁹ *Types of Japanese Folktales*, s. 7.

³⁰ *Ancient Tales in Modern Japan*, xiii-xiv.

3. Literární zdroje

Existuje mnoho pohádek, které jsou zaznamenány v japonské klasické literatuře, některé se objevují už v nejstarších záznamech. Nejstarší japonskou literaturou jsou *Kodžiki*, *Nihon šoki* 日本書紀 a *Fudoki*. *Kodžiki* byly sestaveny v roce 712 císařským dvorem a je to záznam, který Ó no Jasumaró 太安万侶 sepsal podle toho, co slyšel od profesionálního vypravěče Hiedy no Areho. Obsahuje mýty, legendy a historické události starověkého Japonska. *Nihon šoki* z roku 720 je první historický dokument v Japonsku sestavený pod dohledem prince Toneriho 舍人親王, Ó no Jasumaróa a dalších. První tři svazky obsahují mýty, tradice a rodové záznamy. *Fudoki* byly sepsány v letech 708 až 733 a jsou to provinční záznamy zapsané na příkaz císaře. Dodnes se zachovalo v kompletní formě pět z nich. V této staré literatuře nalezneme nejen motivy nebo popisy podobné motivům z lidových vyprávění, ale i paralely k moderním verzím těchto příběhů a legend.

Po 10. století bylo zaznamenáno mnoho populárních příběhů, jejichž třemi formami jsou smyšlené příběhy (*cukuri monogatari* 作り物語), příběhy k básním (*uta monogatari* 歌物語) a legendy (*secuwa* 説話), které se dělí na příběhy vyprávěné za účelem náboženského poučení a na světské příběhy. Nejstarší literární prací patřící k první skupině jsou *Taketori monogatari*, *Ucuho monogatari* うつほ物語 a *Očikubo monogatari* 落窪物語, které byly napsány na konci 10. století. Ke druhé skupině patří *Ise monogatari*, *Jamato monogatari* 大和物語 a *Heičú monogatari* 平中物語, které pochází z první poloviny 10. století. Ke třetí skupině patří sbírky příběhů sestavené za účelem náboženské propagandy a dále světské příběhy. Nejstarší dílem ze skupiny náboženských legend je *Nihon rjóiki* z roku 822 napsané buddhistickým knězem Kjókaiem 景戒. Tato kniha obsahuje 116 příběhů, hlavně legend, sepsaných za účelem propagace buddhismu. Dalším příkladem tohoto druhu knih jsou *Sanbóekotoba* 三宝絵詞 z roku 984 od Minamoto no Tamenoriho 源爲憲, *Odžójóšú* 往生要集(985) od Genšina 源信, *Hóbucušú* 宝物集(1179-1180) od Taira no Jasujoriho 平康頼, *Učigiki šú* 打聞集 (konec 12. století), *Kodžidan* 古事談 (1212-1215) od Minamoto no Akikaneho 源頭兼著 a *Hoššinšú* 発心集 (1215) od Kamo no Čómeie 鴨長明. Existují také sbírky etických a poučných příběhů jako *Zoku kodžidan* 続古事談(1219), *Kankjo no tomo* 閑居友(1222), *Ima monogatari* 今の物語(1239) od Fudžiwara no Nobuzaneho 藤原信実像, *Džikkinšó* 十訓抄 (1252) od Rokuhara no Džirózaemona 六波羅二次郎左衛門 a *Kokon čomondžú* 古今著聞集 (1254) od Tačibana no Narisueho 橘成季. Obsahem těchto knih jsou

především legendy. Důležitými sbírkami náboženských příběhů vytvořených od konce 13. století do 14. století jsou *Šasekišú* 沙石集 (1283) od Mudžúa 無住, *Zódanšú* 雜談集 (1305) od stejného autora, *Genkošakušo* 元亨釈書 (1322) od Kokana Širena 虎関師錬 a *Šintóšú* 神道集 (1356-1360). První dvě byly psány buddhistickými kněžími za účelem propagace buddhismu a další dvě šintoistickými kněžími k propagaci šintoismu. Literární díla patřící do skupiny světských příběhů se objevují především od 12. do 13. století. Nejdůležitějšími jsou *Gódanšó* 江談抄 (1104-1107) od Óe no Masafusy 大江匡房, které obsahují legendy, příběhy a anekdoty, které se předávaly mezi šlechtou. Sbíрка *Kondžaku monogatari šú* neboli *Udži daigon monogatari* 宇治大納言物語 (1120?), která prý byla napsána Minamoto no Takakunim 源隆国, je dodnes největší sbírka příběhů. Skládá se ze tří částí, indické, čínské a japonské, a obsahuje celkem 1031 příběhů včetně legend, lidových příběhů, bajek a anekdot. Další je *Kohon secuwa šú* 古本説話集 (1130) a *Udži šúi monogatari* (1212-1221). První obsahuje 70 a druhá 195 příběhů. Sešitové příběhy *otogizóši*, které se objevují od 14. století, jsou fikce vymyšlené z lidových příběhů a legend za účelem náboženského poučení pro děti a ženy. Vyráběli se ve velkých počtech, nicméně není přesně známo, kým a kdy byly napsány. Mnoho jednotlivých příběhů obsažených v těchto literárních dílech se shoduje se současnými pohádkami založenými na ústní tradici. Je to hlavně kvůli tomu, že tyto příběhy byly původně také brány z ústní tradice. Najdeme také mnoho případů, kdy byly některé psané příběhy přeneseny zpět mezi prostý lid a začaly se znovu vyprávět.³¹

---

³¹ Types of Japanese Folktales, s. 5-6.

4. Klasifikace japonských pohádek

4.1 Klasifikační systém

Pro klasifikaci japonských pohádek jsem použila třídění uveřejněné jedním z nejvýznamnějších japonských folkloristů Sekim Keigoem (1899-1990) v jeho díle *Types of Japanese Folktales* vydaném v roce 1966. Seki Keigo byl následovník Janagity Kunia (1875-1962). Ačkoliv jím byl ovlivněn a dobře rozuměl jeho metodám, pozvedl výzkum japonského folklóru na novou úroveň. Sestavil sbírku *Nihon mukašibanaši šúsei* 日本昔話集成 (1950-1958) a shrnul rozmanité kategorie japonských pohádek. Svě závěry ohledně tohoto tématu popisuje ve svém článku *Lidové příběhy* (*Minwa* 民話), který se nachází v desátém svazku *Přehledu japonského folklóru* (*Nihon minzokugaku taikei* 日本民族学体系). Janagita považoval za klíč ke zkoumání lidových přesvědčení motiv abnormálního zrození, která jsou pro příběhy v Japonsku specifická, ale pro Sekiho byl tento motiv pouze zpestřením příběhů a nepovažoval ho za hlavní univerzální téma pohádek. Narození Momotaróa z broskve a Urikohime z melounu považoval za odraz svátku dospělosti. Nepopírá, že existovala víra v zázračné zrození z rostliny, ale podle něj tyto příběhy spíše znázorňují proces lidského života. Seki tedy nehledal „unikátní lidové přesvědčení“ jako Janagita, ale zaměřoval se na běžné prvky, které lze nalézt v pohádkách a které překračují etnické rozdíly. Nevěřil, že jsou pohádky postaveny na osobité kultuře nebo charakteru, který je jedinečný pro každou etnickou skupinu, ale na obecnějších skutečnostech. Proto jsou podle něj pohádky oblíbené v mnoha generacích bez ohledu na národnost nebo dobu. Nepopírá, že lidové příběhy obsahují konkrétní přesvědčení a zvyky, ale je těžké najít v nich ty původní a téměř všechny prvky jsou sekundární.³²

Metoda klasifikace Sekiho Keiga není úplně založena na Antti Aarne-Thompsonovu schématu³³ a ne každý typ příběhu je dělen podle motivů, protože autor zamýšlel poukázat na charakteristiku každého typu. V Sekiho sbírce jsou za uvedenými pohádkami vypsány zkratky prefektur, ve kterých se pohádka nebo její varianty vyskytují. Ovšem některé z nich se objevují v tak velkém počtu, že nemohly být všechny odkazy zmíněny.³⁴

---

³² KAWAMORI, Hiroši. Folktale Research after Yanagita: Developement and Related Issues. *Asian Folklore Studies*, 2003, vol. 62, No. 2, s. 241-244.

³³ podrobný systém klasifikace lidových příběhů, který poprvé uveřejnil finský folklorista Antti Aarne v roce 1910 a poté ho přeložil a rozšířil Američan Stith Thompson.

³⁴ *Types of Japanese Folktales*, s. 7.

Klasifikace pohádek podle Sekiho Keiga a jejich distribuce:

	název kategorie	počet pohádek v kategorii	počet pohádek v procentech
I.	Původ zvířat	556	(5,21%)
II.	Příběhy o zvířatech	878	(8,23%)
III.	Člověk a strašidlo		
	A. Útěk před strašidlem	463	(4,33%)
	B. Hloupá zvířata	674	(6,32%)
	C. Vděčná zvířata	231	(2,17%)
IV.	Nadpřirozené manželky a manželé		
	A. Nadpřirození manželé	434	(4,07%)
	B. Nadpřirozené manželky	343	(3,27%)
V.	Nadpřirozená zrození	423	(3,97%)
VI.	Člověk a vodní duchové	125	(1,18%)
VII.	Kouzelné předměty	162	(1,52%)
VIII.	Příběhy o osudu	220	(2,07%)
IX.	Sňatky lidí	286	(2,68%)
X.	Získání bohatství	248	(2,33%)
XI.	Rozpory		
	A. Rodič a dítě	576	(5,40%)
	B. Bratři nebo sestry	122	(1,15%)
	C. Sousedi	975	(9,14%)
XII.	Chytrý člověk	176	(1,65%)
XIII.	Anekdoty	310	(2,90%)
XIV.	Soutěže	427	(4,00%)
XV.	Mnich a jeho učedník	589	(5,52%)
XVI.	Šťastné náhody	413	(3,87%)
XVII.	Hlupáci a zbedněnci		
	A. Hlupáci	384	(3,60%)
	B. Břídilové	210	(2,00%)
	C. Vesnice zbedněnců	322	(3,02%)
	D. Hloupý zeť	627	(5,88%)
	E. Hloupá snacha	163	(1,53%)

XVIII.	Příběhy podle vzorce	214	(2,01%)
	Dodatek (nezařazené)	123	(1,15%)

(zdroj: Types of Japanese Folktales, s. 4)

4.2 Rozbor jednotlivých typů pohádek

Jak už jsem zmínila, jako výchozí klasifikaci pro třídění japonských pohádek používám systém Sekiho Keiga. Japonské pohádky roztrídil do osmnácti kategorií, z nichž čtyři mají i podskupiny. U každé kategorie uvádím popis častých motivů a také několik pohádek jako příklady. Tyto pohádky jsem vybrala nejen ze zdroje od Sekiho, ale přidala jsem pohádky i z jiných zdrojů. Pokud jsem ve výčtu pohádek, které Seki řadí do svých skupin, shledala nepřesnost, navrhla jsem, kam bych tyto pohádky přeřadila. V některých případech jsem se zamyslela i nad změnami na úrovni kategorií. V závěru kapitoly jsem se na základě těchto změn pokusila navrhnout vlastní klasifikaci.

I. Původ zvířat

V této skupině jsou pohádky, které popisují, jakým způsobem přišla určitá zvířata ke svému vzhledu nebo návykům.

Příkladem je pohádka o ptácích a Buddhovi. Vrabec a datel se zrovna zkrášlovali, když přišla zpráva, že Buddha umírá. Vrabec k němu okamžitě letěl a stihl dorazit před jeho smrtí. Odměnou mu bylo, že může žít blízko lidí a jíst zrní, které vyrábějí. Datel si dal na čas se začerňováním zubů a nanášením růže, než se vydal na cestu, a dorazil pozdě. Kvůli tomu musí jako kladivo každý den dostávat červy z kůry stromů a pláče u toho, protože ho bolí zobák.³⁵

Vzhled nebo zvyky zvířat si v japonských příbězích zvířata často vysloužila kvůli neuposlechnutí nějakého příkazu. V pohádce „Neposlušný jeřáb“ požádali jeřába jeho umírající rodiče, aby je pohřbil u řeky, a doufali, že je naopak pohřbí v horách. Ale on poprvé poslechl a pohřbil je u řeky. Jeřáb proto vždy, když se schyluje k dešti, pláče, protože se bojí, že bude popel jeho rodičů spláchnut do řeky.³⁶

³⁵ MAYER, Fanny Hagin. Fauna and Flora in Japanese Folktales. *Asian Folklore Studies*, 1981, vol. 40, No. 1, s. 25-26.

³⁶ Types of Japanese Folktales, s. 16.

Pohádka „Psí nohy“ vypráví o tom, že pes a vrána měli dříve oba tři nohy a bůh dal jednu z vrániných nohou psovi. Proto pes zvedá jednu nohu, když močí, aby si nepomočil nohu od boha.³⁷

Z pohádky „Když si žížala a žába vyměnily oči“ se dozvíme o tom, že žížala měla původně oči, ale měla slabý hlas. Žába neměla oči, ale měla dobrý hlas. Jednoho dne požádala žába žížalu, aby si vyměnily oči. Když se žížala zeptala, jak by to bylo možné, řekla žába, že poprosí Měsíc. Když tak učinila, Měsíc jim vyměnil oči, ale aby potrestal žábu za tak bezdůvodnou žádost, dal jí oči na záda a změnil jí hlas.³⁸

V pohádce „Opice a krab“ se ti dva rozhodli, že si udělají rýžové koláčky. Sehnali rýži, ale neměli ji čím utlouct. Opice proto poslala kraba, aby si půjčil hmoždír. Když rýži utloukli a udělali koláčky, šel krab hmoždír vrátit, ale opice mezitím vylezla s koláčky na strom. Krab ji prosil, aby mu kousek dala, ale ona odmítla. Potom pod ní ale praskla větev, opice spadla a krab si odnesl všechny koláčky do své díry. Opice ho prosila, ať jí nějaké dá, ten ale nechtěl. Opice se mu chtěla vykálet do díry, ale krab ji štípl klepetem do zadku. Proto mají všechny opice červené zadky.³⁹

Jak přišla ke svému vzhledu medúza je popsáno v pohádce „Opičí játra“, která se odehrává v Mořském paláci na dně moře. Tamní princezna onemocněla a lékaři řekli, že jediný způsob, jak ji vyléčit, jsou živá játra z opice. Na břeh byla poslána želva, aby sehnala opici. Oklamala jednu, která seděla na borovici, a pozvala ji, aby se na jejích zádech svezla do Mořského paláce. Opice byla v paláci pohoštěna a dobře se bavila, ale medúza se jí vysmála a prozradila jí, že je tam proto, aby poskytla játra pro princeznu. Opice se vyděsila, zavolala želvu a řekla jí, že zapomněla svoje játra viset na větvi borovice, kde je suší, a má strach, protože to vypadá na déšť. Želva se rychle nabídl, že ji doveze na břeh, aby vyzvedly játra. Jakmile byla opice zpátky na zemi a na stromě, odmítla se vrátit. Řekla, že se od medúzy dozvěděla, proč byla pozvána do Mořského paláce. Když se želva vrátila, ohlásila, co se stalo. Za trest byly medúze vyndány všechny kosti z těla.⁴⁰

---

³⁷ Types of Japanese Folktales, s. 20.

³⁸ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 275.

³⁹ LUFFER, Jan. *Strašidelný chrám v horách*. Praha: Argo, 2009, s. 94-96.

⁴⁰ Fauna and Flora in Japanese Folktales, s. 27-28.

II. Příběhy o zvířatech

Tato kategorie je jednou z nejobsáhlejších a pohádky v ní obsažené vypráví nejčastěji o vychytralosti zvířat. Nemyslím si ale, že by bylo nutné oddělovat tuto kategorii a první kategorie Původ zvířat. Z těchto dvou kategorií bych proto udělala dvě podskupiny, které bych společně zařadila do nové kategorie s názvem Zvířata.

Podle výzkumu folkloristky Fanny Hagin Mayer se v japonských pohádkách nejčastěji setkáme s liškou, opicí, koněm a krysou. Liška má stejně jako jezevec *tanuki*⁴¹ 狸 v japonských pohádkách schopnost proměňovat se v lidi či předměty. Dalšími častými zvířecími hrdiny jsou pes, kočka, králík, kráva, vlk, vydra a lasička. Zvířata, která nejsou v Japonsku původní, ale objevují se v japonských pohádkách, jsou *tacu* 龍 (drak, mytologické zvíře ze zvířetníku), ovce, tygr a lev. Ptáci jsou v pohádkách buď bez konkrétního určení, nebo jsou to nejčastěji vrána, vrabec, slavík a čáp. Dalšími často se vyskytujícími ptáky jsou luňák, bažant, kukačka, holub, sova a divoká kachna. Z vodních živočichů jsou to nejčastěji kapr, makrela a medúza, nejvíce se ale uvádějí blíže neurčené ryby. Mezi dalšími zvířaty jsou nejoblíbenější had, žába, krab a hlemýžď. Z hmyzu jsou nejvíce zmiňováni včela, ovád, mravenec a veš. Ovád je významný tím, že může reprezentovat duši, která opouští člověka, když spí. Může odletět a vrátit se a člověk si myslí, že měl sen. Mravenec vystupuje v několika pohádkách v roli rozhodčího a nakonec zajistí příměří a zároveň na tom vydělá.

V pohádce „Rozdělení nálezů“ našli holub, bekasína a volavka peněženku. Hákali se, jak obsah rozdělit. Mravenec vylezl ze své díry, aby urovnal spor. Pohádka je závislá na slovní hře se jmény ptáků a počtem mincí, které dostali. Vysvětlení je uvedeno v autorčině článku *Japanese Folk Humor*: Holub (*hato*) dostal osm mincí (*hači*), bekasína (*šigi*) dostala sedm (*šiči*) a volavka (*kuina*) devět (*ku*). Mravenec si vzal zbývající mince jako poplatek za své služby.⁴²

V pohádce „Liška a vydra“ se tato dvě zvířata domluvila, že se vzájemně pozvou na večeři. Vydra připravila lišce pokrm z ryb, ale liška ji na oplátku k sobě nepozvala. Vydra usoudila, že liška neumí lovit ryby. Liška proto vydru požádala, aby jí naučila, jak se ryby loví. Vydra jí poradila, aby spustila dírou v ledu ocas do rybníku. Když to liška udělala, ocas jí zamrzl a přišla o něj.⁴³ Zvíře, které poradí jinému, aby spustilo do rybníku ocas dírou v ledu,

⁴¹ ve skutečnosti se nejedná o jezevce, ale o psíka mývalovitého (*Nyctereutes procyonoides*).

⁴² MAYER, Fanny Hagin. *Japanese Folk Humor. Asian Folklore Studies*, 1982, vol. 41, No. 2, s. 192.

⁴³ *Types of Japanese Folktales*, s. 25.

se objevuje v mnoha pohádkách. Většinou ho k tomu vede to, že nechce jinému zvířeti prozradit, jak k rybám přišlo.

Pohádka „Liška, lev a tygr“ vypráví o prohnané lišce, kterou poslal vlk – král Japonska – do Koreje, aby ji liška obsadila. V Koreji panoval tygr, který tvrdil, že umí velmi rychle běhat. Liška proto navrhla závod. Když tygr vyběhl, chytla se ho liška za ocas. Na konci trasy se liška pustila a s vypětím všech sil tygra předběhla. Tygr se potom podřídil japonskému vlkovi. Liška se vydala do Indie, kde vládl lev, který se vychloubal svým řevem. Ale pokaždé, když zařval, zaběhla liška do sklepa a zacpala si uši. Potom lvovi řekla, že ji jeho řev neohromil. Lev řekl, že zařve tak, až mu uletí hlava, a jestli to na lišku neudělá dojem, radši zemře. A tak se i stalo. Liška se potom vrátila do Japonska se lví hlavou.⁴⁴ Vítězství v běžeckém závodě pomocí lsti je známé i z evropských příběhů. Najdeme ho i v Ezopových bajkách, kde želva zvítězí nad zajícem, který při odpočinku během závodu usnul.

III. Člověk a strašidlo

V této kategorii najdeme tři skupiny – útěk před strašidlem, hloupá zvířata a vděčná zvířata. Strašidlem se myslí právě i zvířata, která, pokud se umí přeměňovat, jsou považována za demony. Na rozdíl od předešlé kategorie je v této důležitým prvkem interakce mezi člověkem a strašidelnou bytostí.

U této kategorie je problémem, že ji Seki v obsahu svého článku *Types of Japanese Folktales* nazývá „Člověk a zvíře“, v tabulce shrnující klasifikaci ji uvádí jako „Člověk a strašidlo“ a v názvu kapitoly opět „Člověk a zvíře“. Myslím, že tato chyba ilustruje jeho vlastní nerozhodnost při výběru názvu této kategorie. V první podskupině, která je nazvána Útěk před strašidlem, sice Seki udává jako příklady pohádky, ve kterých je hrdina pronásledován čarodějnici nebo démonem, ale sám uvádí, že v jiných verzích pohádek mohou být tato strašidla zastoupena démonickým zvířetem. Stejně tak ve druhé skupině Hloupá zvířata nejsou hrdiny jen zvířata, ale i strašidla. Přesto jsem se rozhodla, že je název Člověk a strašidlo nejvhodnější. Je ovšem nutné upozornit, že pod pojmem „strašidlo“ se skrývají jak čarodějnice, démoni a duchové, tak i démonická zvířata.

A. Útěk před strašidlem

Tato skupina obsahuje pohádky, v nichž je hrdina pronásledován démonickým zvířetem nebo strašidlem, jako je například horská čarodějnice *jamamba* 山姥 (či *jamauba*). Do takové

---

⁴⁴ *Strašidelný chrám v horách*, s. 93-94.

situace se hrdina může dostat například tím způsobem, že se při putování horami zastaví v osamělém domě, který ale patří právě *jamambě*. Hrdinovi pak může pomoci například chrám a mnich v něm, kouzelné předměty, jiný člověk nebo božstvo.

V pohádce „Útěk před čerty“ unesl dívku démon oni 鬼 a matka se jí vydala hledat. Dorazila až do démonova domu a dcera ji schovala do truhly. Když se démon vrátil, řekl dívce, že cítí člověka. Ujistil se tím, že na jeho zahradě kvete vždy tolik květin, kolik je v domě osob, a kvetly tam tři. Dcera ho uklidnila prohlášením, že čeká dítě. Démon z radosti uspořádal hostinu a opilý usnul. Dívka ho zamkla do truhly a nasedla s matkou do lodi. Jenže démon se z truhly dostal a když viděl, že ženy prchají na lodi, začal s ostatními démony pít vodu v řece a loď se k nim přibližovala. Nakonec ženy utekly tak, že si vyhrnuly kimona a ukázaly démonům holé zadky. Ti se začali smát a vyvrhli vodu zpět do řeky.⁴⁵

Pohádka „Vymačkávání tuku“ vypráví o muži, který se na cestách ubytoval v jistém domě. Bylo mu zakázáno podívat se do jednoho z pokojů. Muž zákaz porušil a v pokoji uviděl lidi, kteří byli mačkáni tak silně, až z nich tekla tuk. Strážní mu řekli, že jemu se stane to samé. Muž uprchl, ukryla ho hodná stařenka ve svém domě a byl zachráněn.⁴⁶

Démonem může být i vlastní sestra, jako v pohádce „Dábelská sestřička“. Sestra se každou noc vykradla z domu a jednou ji bratr sledoval. Za vesnicí se setra proměnila v démona a snědla koně. Pak se zase vrátila domů. Když to chlapec řekl rodičům, rozzlobili se a vyhnali ho. Chlapci se ale dařilo dobře a oženil se. Jednoho dne se rozhodl, že navštíví své rodiče, ale vesnice, kde s nimi bydlel, byla zarostlá. Uprostřed ležela jeho sestra ve své démonické podobě a spala. Když ji vzbudil, řekla mu, že všichni obyvatelé zemřeli na nákazu. Zatímco šla sestra připravit jídlo, vyběhly odněkud dvě myši, řekli chlapci, že jsou to jeho rodiče a že je dcera snědla, a aby utekl. Sestra ho pronásledovala a zachránila ho až jeho manželka, která díky kouzelnému zrcadlu, které se zamlžilo, poznala, že je v nebezpečí, a vyslala jestřáby, kteří démonickou sestru poškrábali. Potom ji bratr zabil a pomstil tak rodiče i celou vesnici.⁴⁷

---

⁴⁵ *Strašidelný chrám v horách*, s. 18-21.

⁴⁶ *Types of Japanese Folktales*, s. 49.

⁴⁷ *Strašidelný chrám v horách*, s. 21-24.

B. Hloupá zvířata

Ve skupině o hloupých zvířatech, která je velmi početná, se nachází pohádky o tom, jak člověk porazil nebezpečné zvíře nebo bytost. Vhodnější pojmenování kategorie by bylo „Hloupá strašidla“, protože se nejedná pouze o zvířata.

Pohádka může pojednávat o pocestných nebo lovcích, tesařích nebo horských asketicích, kteří přespávají venku, napadne je například skupina vlků, koček nebo jezevců a člověk je porazí. Dále to jsou pohádky o chrámech nebo domech, ve kterých straší démon nebo duch, a člověk ho přemůže a někdy získá i poklad. Do této kategorie jsou také řazeny pohádky s duchy a návodem, jak se jich zbavit. Duchové, kteří straší v chrámu, například hrdinovi dávají hádanky, a když je uhádne, duchové zmizí. Podobně je to i v dalších pohádkách. Horská ježibaba *jamamba* může být v různých verzích pohádek nahrazena démonickým zvířetem, jako je jezevec nebo opice, nebo horský duch *tengu* 天狗.

Pohádka „Tesař a Oniroku“, která vypráví o démonovi, který slíbil, že postaví most, pokud mu člověk dá své oči, je velmi podobná evropské pohádce Rumpl Cimpr Campr, ve které také hrdinka hádá skřítkovo jméno. Démon most postaví, ale člověk prosí, aby mu oči nechal. Démon souhlasí pod podmínkou, že člověk uhádne jeho jméno. To ale člověk slyšel v horách v písni (jeho jméno je Oniroku) a když ho řekne, démon zmizí.⁴⁸

Nebezpečným může být i domácí zvíře, jako je to v pohádce „Kočka a poklice“, ve které si lovec chystá kulky (nebo šípy), aby zastřelil démonickou kočku v lesích, a přitom ho pozoruje jeho domácí kočka a počítá kulky/šípy. Poté z jeho domu zmizí železná poklice na hrnec. Lovec se vydá na lov a střelí po démonické kočce, ale ozývá se zvuk, jako by se kulky/šípy odrážely o něco kovového. Když vystřelí všechny své zásoby, použije skrytou zlatou kulku nebo tajný šíp a kočku zastřelí. Zjistí, že to byla jeho domácí kočka, která použila poklici jako štít.⁴⁹

Dalším příkladem pohádky z této kategorie je pohádka, kterou Seki Keigo nazval „Jezevcovo cosi velké jako osm tatami“. Jde o pohádku s typickým motivem jezevcových varlat, která se dají rozprostít až na velikost osmi *tatami*.⁵⁰ Pocestný se rozhodne přespát v horské chatě a potom nějakým způsobem zjistí, že rohož na zemi není ve skutečnosti rohož (například muž začne rýt nožem do rohože), jezevec zařeve a zmizí, nebo je zabit.⁵¹

⁴⁸ Types of Japanese Folktales, s. 54-55.

⁴⁹ Tamtéž, s. 50-51.

⁵⁰ japonská rohož, podle kterých se vyměřuje plocha japonských místností, jedna většinou o velikosti 0,90-0,96 x 1,82-1,91 m.

⁵¹ Types of Japanese Folktales, s. 55.

Pohádka „Pavoučí síť“ vypráví o pocestném, který přespával v opuštěném chrámu. V noci k němu přišlo strašidlo *ónjúdó* 大入道 a řeklo, že mu zahraje na *šamisen*.⁵² Vzalo nástroj a utáhlo struny. Ve stejnou chvíli se stáhlo hrdlo pocestného. Muž vzal meč a uvolnil jím pomyslné struny ovázané okolo jeho krku. Struny *šamisenu* praskly. Strašidlo opět struny napnulo, ale muž se vždy osvobodil. Tak se to několikrát opakovalo. Poté začalo strašidlo s údivem ustupovat, ale muž ho nenechal utéct, hodil po něm poleno z ohniště a zabil ho. Když se ráno muž probudil, našel na místě, kde mrtvé strašidlo nechal, ležet velkého pavouka.⁵³

V pohádce „Jezevec v přístavu“ trápil rybáře a námořníky zlomyslný jezevec tím, že se proměňoval v kůl, ke kterému se přivazují loďky. Když lidé loď přivázali a odešli, odplaval s ní pryč. A tak se skupina lidí rozhodla, že si na jezevce políčí. Nasedli do loďky a připravili si do ní dlouhý provaz a klacky. Potom předstírali, že chtějí přistát a hledají kůl. V tu chvíli se objevil ve vodě silný kůl, ale muži předstírali, že ho nevidí, a pluli dál. Z vody se ozvalo pištění: „Kůl, kůl!“ Jezevec byl hloupý a netrpělivý a snažil se na sebe připoutat pozornost. Muži se smíchem obvázáli kůl dlouhým provazem, připoutali ho ke člunu a tloukli do něj klacky. Ozval se jezevcův nárek a od té doby měli po starostech.⁵⁴

Seki Keigo do této kategorie řadí i několik pohádek, ve kterých se zvířata naopak chovají chytře a přelstí člověka. Nemyslím si, že je vhodné řadit tyto pohádky do stejné skupiny, a proto bych pro ně vytvořila vlastní podskupinu s názvem Chytrá strašidla, protože jsou lišky, jezevci a další démonická zvířata v této klasifikaci považována za strašidla. Je to například pohádka „Pocestný a liška“, ve které se liška pomstí člověku za to, že ji vylekal a ona spadla do řeky. Liška ho očarovala a jemu se poté zdálo, že se setmělo a k němu se blíží procesí s rakví. Schoval se na stromě a lidé pod ním zakopali rakev. O půlnoci z ní vylezla mrtvola a pronásledovala ho až na vršek stromu, kde se s ním ulomila větev. V tu chvíli muž spadl do řeky a zjistil, že je stále denní světlo.⁵⁵

C. Vděčná zvířata

Do této skupiny jsou zařazeny pohádky, ve kterých člověk pomůže zvířatům v nouzi, a ta se mu za to odmění. Může se jednat o divoká, démonická i domácí zvířata. Podle mého

---

⁵² japonský strunný nástroj.

⁵³ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 207-208.

⁵⁴ *Strašidelný chrám v horách*, s. 138-139.

⁵⁵ *Types of Japanese Folktales*, s. 59.

názoru tyto pohádky vytváří příjemný protiklad pohádkám o zlých démonických zvířatech, často velmi nebezpečných, kterých je v japonských příbězích mnoho.

Kočka vystupuje v japonských pohádkách v kladné i záporné roli. V pohádce „Vděčná slepice“ se chtěla slepice odvděčit svému majiteli, že se o ni dobře staral, a snažila se ho varovat před kočkou, která se mu chystala ublížit. Bohužel si majitel slepice myslel, že slepičí křik je špatné znamení, a zabil ji. Slepice ale stihla před smrtí nebo jako duch sdělit jinému člověku ve snu, aby jejího majitele varoval. Kočka přeskočila přes farmářovo jídlo a smočila v něm svůj otrávený ocas. On už ale dostal varování a dal jídlo psovi, který okamžitě zemřel.⁵⁶

V kladné roli vystupuje kočka v pohádce „Kočičí pomocník z chrámu“, ve které řekl mnich z chudého chrámu své kočce, že už ji nemůže dál krmit. Kočka se chtěla ale mnichovi odvděčit za péči. V domě bohatého muže se konal pohřeb a najednou se rakev začala vznášet ve vzduchu, nebo začala silná bouře. Nikdo z přítomných mnichů nebyl schopen rakev odčarovat nebo uklidnit bouři. Nakonec požádali mnicha z chudého chrámu, který dokázal zasáhnout, protože to zapříčinila jeho kočka. Mnich byl odměněn, nebo jeho chrám získal mnoho podporovatelů.⁵⁷

V pohádce „Kočičí hora“ sloužila dívka u paní, která týrala kočku. Jednoho dne se kočka ztratila, a protože ji děvečka měla ráda, byla kvůli tomu velmi smutná. Po čase jí poutník poradil, že její kočka žije na Kočičí hoře v Inabě na ostrově Kjúšú. Dívka se vydala kočku hledat, ale když došla do Inaby, nevěděla, která hora to je. Už se stmívalo, když dívka narazila na krásný dům. Rozhodla se, že zkusí majitele požádat, jestli by tam mohla přenocovat. Uvítala jí krásná žena, dívka poprosila o nocleh a vysvětlila, že hledá svou kočku. Na to jí krásná žena odvětila: „Přišla jsi se nechat zaživa sníst?“ Dívka se vyděsila, ale stařenka, která se objevila, ji uklidnila. V noci ale dívka slyšela ženy, jak si povídají o tom, jestli se na dívku vrhnou. Vtom do jejího pokoje vstoupila její kočka s lidským tělem, ale kočičí tváří. Poděkovala jí, že ji dívka hledala, a vysvětlila jí, že už nemohla v domě zůstat, protože byla stará, a že v tomto domě na Kočičí hoře se scházejí kočky z celého Japonska. Poradila dívce, že musí odejít, protože jí tam hrozí nebezpečí, a dala jí poklad, který dívka nesměla po cestě otevřít a který jí měl sloužit jako ochrana před kočkami. Díky tomu se dívka dostala bezpečně domů a když doma balíček rozbalila, byl v něm obrázek psa, který držel

---

⁵⁶ Types of Japanese Folktales, s. 64.

⁵⁷ Tamtéž, s. 64.

v tlamě deset *rjó* – skutečných mincí. Její paní jí peníze záviděla, vydala se na Kočičí horu, ale kočky jí zakously.⁵⁸

Vděčně se mohou chovat i další jinak prohnaná a zlomyslná zvířata, jako liška v pohádce „Konvice štěstí“, když ji zachránil chudý dědeček před mladíky, kteří ji chytli a chtěli zabít. Dědeček lišku koupil a pustil. Druhý den za ním liška přišla a chtěla se mu odvděčit. Řekla mu, že se promění v konvici a pak ji dědeček má prodat v chrámu. Dědeček dostal za konvici mnoho peněz a mnich byl rád, že získal tak vzácnou konvici. Poručil učedníkům, aby konvici vyleštili pískem. Když začali, řekla konvice, aby ji drhli jemněji, že ji to bolí. Učedníci šli za mnichem a řekli mu, že konvice mluví, ale on je odbyl tím, že jen při leštění vydává zvuk. Přes noc ale konvice zmizela. Dědeček potkal druhý den lišku v lese a ona mu řekla, že se promění v jeho dceru, a když jí nakoupí oblečení a šperky, bude ji moci prodat do nevěstince. Tak se i stalo, liška zůstala ve městě rok a vydělala mnoho peněz. Poté požádala, aby mohla domů na návštěvu, a už se nevrátila. Když ji dědeček opět potkal v lese a liška se chtěla proměnit v koně, byl stařeček proti, ale liška už se proměnila, a tak koně prodal. Lišku v koňské podobě naložili těžkým nákladem, ale protože to byla stále jen liška, neunesla ho a lidé ji hodili do bažiny. Liška se potom odplazila do lesa a už ji nikdo neviděl. Ale dědeček na ni vzpomínal s vděkem, protože díky ní zbohatl.⁵⁹ Pohádka se často objevuje v knihách pro děti, kde se ovšem liška nepromění v prostitutku, ale baví lidi jako obživlá konvice. Také závěr s koněm bývá vynechán. Někdy je příběh s liškou uchováván jako místní pověst a v chrámu vystavují i dotyčnou konvici.⁶⁰

Vděčný může být i hmyz z pohádky, která je uvedena ve článku od Mayer bez názvu. Jeden mladík, který se vydal na putování, uviděl děti, které chytly včelu a trápily ji. Dal jim to málo peněz, co měl, a vysvobodil včelu. Jak pokračoval v cestě, přišel k velkému sídlu s cedulí, na které stálo, že rodina hledá jako zetě muže, který prokáže požadované kvality. Mladík se poptal a byl pozván dovnitř. Byl požádán, aby tam strávil noc, a dostal dobré jídlo. Ráno řekla mladíkovi hlava rodiny, že jestli udá přesný počet bambusů v houští za domem, může být jejich zetěm. Mladík vyšel ven a omámeně zíral na bambus. V tu chvíli k němu přiletěla včela, kterou zachránil, a zabzučela: „Třicet tři tisíc tři sta třicet tři, bzz.“ Když se ho pán domu zeptal, k čemu došel, udal mladík přesné číslo a byl přijat do rodiny.⁶¹

---

⁵⁸ *Strašidelný chrám v horách*, s. 33-35.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 42-46.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 193-194.

⁶¹ *Fauna and Flora in Japanese Folktales*, s. 28.

IV. Nadpřirozené manželky a manželé

Nadpřirozený manžel je jeden z typických příkladů rozdílů mezi japonskou a evropskou pohádkou. V Evropě je to člověk zakletý ve zvíře, ale v Japonsku jde o zvíře samotné proměněné v člověka, které se přeměňuje z vlastní vůle. Ženy-zvířata si v lidské podobě vezmou člověka, ale pokud manžel odhalí jejich pravou podobu, opustí ho. U mužů je jejich zvířecí podoba známá už od začátku a často jde o dítě narozené bezdětnému páru. Žena (často nevlastní sestra) se za něj vdává proti své vůli a touží ho zabít. Muž se k tomu sám nabídne a poté, co je zabit, se promění v člověka a žije šťastně. V těchto typech pohádek nejde ale tak o vztah člověka s nadpřirozenou bytostí jako o hrdinův nesnadný osud se šťastným koncem.⁶²

A. Nadpřirození manželé

Nadpřirozenými manželkami mohou být démonická zvířata nebo bytosti, které se umí přeměňovat v lidi, jako hadi, vodník *kappa* 河童 či démoni. Jejich identita se dá odhalit například tím, když dívka zapíchne svému nápadníkovi do kabátu jehlu s nití a tu po jeho odchodu sleduje.⁶³ Lidská dívka se buď ženicha může zbavit (zabít ho), nebo s ním má děti. Ženich si dívku buď sám vyhlédne a dvoří se jí, nebo ji má dostat jako odměnu za svou službu rodičům. Většinou mají rodiče tři dcery, poví jim o slibu, který dali, a pouze nejmladší dcera souhlasí se sňatkem.

V pohádce „Zeť Kappa“ jednoho dne přestala jednomu muži téct voda na rýžová pole. Muž měl krásnou dceru na vdávání a ve snu se dověděl, že přívod vody zadržuje vodník *kappa*, který žije v řece Arima, protože chce jeho dceru za ženu. Když se o tom osobně přesvědčil, velmi ho to trápilo, ale dceři nic neřekl. Ta ovšem vyzvídala na otci tak dlouho, až jí pravdu prozradil. Dcera mu pověděla, aby se o ni nebál, a vydala se ke *kappovi*. Když jí *kappa* slíbil, že už nebude zadržovat vodu, dala mu dívka tykev, řekla mu, že do ní vloží svou duši, a že kdykoliv *kappa* tykev ponoří do vody, dívka za ním přijde. Proto prý vždy na podzim plavou v řece Arimě tykve.⁶⁴

V pohádce „Opíčí ženich“ prohlásil otec tří dcer, že dá jednu z nich komukoliv, kdo mu pomůže na farmě nebo se zavlažováním rýžového pole. Nabídla se opice a opět pouze nejmladší dcera souhlasila, že se za ni provdá. Později požádala opici, aby jí natrhala květy na

---

⁶² *Strašidelný chrám v horách*, s. 227-228.

⁶³ *Types of Japanese Folktales*, s. 69.

⁶⁴ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 40-41.

stromě, a opice spadla do řeky, nebo dívka upustila zrcadlo do vody a opice ve snaze ho najít byla unesena proudem.⁶⁵

Ne vždy je ale dívka s manželem nešťastná. V pohádce „psí ženich“ říkávala matka psovi, že když odklidí výkaly její dcery, dostane dceru za ženu. Když potom matka domlouvala svatbu své dcery s jiným mužem, pes protestoval. Dostal dceru za ženu, ale lovec psa zabil a dívku si vzal. Dívka ale po čase zjistila, že lovec zabil jejího manžela-psa, lovce zabila a pomstila tak psovu smrt.⁶⁶

B. Nadpřirozené manželky

Nadpřirozená manželka je většinou nejprve ve své pravé (většinou zvířecí) podobě zachráněna mužem, ke kterému později přijde v lidské podobě a stane se jeho ženou. Žena může být ve skutečnosti hadem, čápem, žábou, mlžem, rybou, jeřábem, liškou, kočkou a dalšími zvířaty, nebo nadpřirozenou bytostí, která sestoupila z nebe. Takováto manželství ale nemají dlouhého trvání, ačkoliv dívky přináší svým mužům bohatství a štěstí a dobře jim slouží. Většinou požádají muže, aby se na ně v určitou dobu nedíval (když rodí děti, jdou navštívit svůj domov nebo tvoří nějaký vzácný předmět), ale muž to udělá a odhalí její pravou identitu. Dívka ho poté opustí.

V pohádce „Rybí manželka“ se muž oženil s dívkou, kterou získal v Mořském paláci, a díky ní zbohatl, ale neposlechl ji, když mu dívka zakázala sledovat ji při koupeli. Když muž zjistil, že jeho žena je ryba, dostal od ní krabičku, kterou nesměl otevřít. Pokud by tak učinil, musel to udělat na břehu moře s chodidly ve vodě. Potom dívka s nejmladším dítětem odešla. Muž ji hledal, zapomněl na její příkaz a otevřel krabičku, ze které se vznesl kouř a muž se stal opět chudým. Dvě děti potom na pláži našly poklad z Mořského paláce. Když se ho muž snažil vzít, poklad zmizel.⁶⁷

V pohádce „Manželka divoká kachna“ zachránil muž divokou kachnu a toho dne večer přišla do jeho domu dívka, která se chtěla stát jeho ženou. Muž se s ní oženil, dívka si otevřela obchod s rýžovými koláčky a oběma se dařilo dobře. Po čase dívka muže požádala, jestli může navštívit svou rodinu, ale ten odmítl. Dívka přestala prodávat koláčky a začala tkát. Muž se na ni během tkaní nesměl dívat, ale porušil slib. Když dívka dotkala, řekla mu, že je v látce sice chyba, protože se na ni podíval, ale i tak je to lepší látka než umí kdokoli jiný

---

⁶⁵ Types of Japanese Folktales, s. 71.

⁶⁶ Tamtéž, s. 73.

⁶⁷ Tamtéž, s. 76.

utkat. Potom mu řekla, aby látku prodal, že bude díky tomu žít v pohodlí navždy, a odešla. Zanechala muži v odměrné nádobce několik ocasních pírek a vzkaz „Budu tady.“ Protože se japonsky řekne odměrná nádobka *masu* a ocas je *o*, dovtípl se muž, že se žena nachází v rybníce Masuo v Ósace. Vydal se tam a uviděl mezi mnoha kachnami jednu, která neměla ocasní pírkou. Kachna k němu připlavala a chytla se zobákem za lem jeho kabátu. Muž přejmenoval rybník na Kónosu (Kachní hnízdo), aby se na divokou kachnu nikdy nezapomenulo.⁶⁸

Pohádka o nadpřirozené manželce ale může skončit i dobře, jako „Kočí manželka“. Chudý farmář se ujal kočky, kterou vyhodil bohatý muž. Řekl jí, že pokud mu pomůže mlít obilí, povede se jim lépe. Kočka mu od té doby pomáhala mlít, zatímco muž pracoval na poli. Z obilí si pak vyráběli knedlíky. Kočka se vydala na pouť do svatyně v Ise a modlila se, aby ji bohové proměnili v ženu. Tak se stalo, ona se vrátila k farmáři a stala se jeho manželkou.⁶⁹

V. Nadpřirozená zrození

Neobvyklá zrození jsou velmi typickým motivem pro japonské pohádky. Vyprávění o dětech narozených z tykve, palce nebo jiných částí těla (stehna, mozolu, ...), špíny atd. vychází z přesvědčení Japonců, že nemít děti je neštěstí.⁷⁰ Bezdětný pár se může ujmout zvířete a mít ho jako dítě, nebo se jim narodí dítě-zvíře. Dítě-zvíře pak často žádá za manželku dceru svých adoptivních rodičů.

Známa japonská pohádka „Issunbóši“ je podobná evropské pohádce „O Palečkovi“, a je možné její název přeložit stejně. Vypráví o bezdětném páru, který se modlil, aby se jim narodilo dítě, i kdyby bylo malé jako prst. Přesně takové dítě se jim narodilo. Chlapec ale vůbec nevyrostl, a tak mu dali jehlu místo meče a poslali ho do světa. V jednom honosném domě se ho ujali. Dcera pána domu si Palečka oblíbila a on jí jednoho dne doprovázel, když potkali dva demony *oni* 鬼 a Paleček se snažil dívku bránit pomocí jehly. Jeden z démonů ho spolkl a Paleček ho v žaludku píchal jehlou tak dlouho, až ho démon vyplivl. Druhý démon ho chtěl rozmáčkout, ale Paleček mu skočil do oka, bodl ho a démoni raději utekli. V příběhu se na konci může objevit i kouzelný předmět, a to kladívko, kterým Palečka dívka klepne a on vyroste v normálního muže.⁷¹

---

⁶⁸ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 29.

⁶⁹ *Types of Japanese Folktales*, s. 78-79.

⁷⁰ *Štrašidelný chrám v horách*, s. 228.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 14-17.

Další velmi známou japonskou pohádkou je „Momotaró“ („Broskevníček“), ve které se dítě narodí z broskve, kterou stará žena našla a přinesla domů. Když ji rozloupila, našla uvnitř malého chlapce. Chlapec se poté vydal do světa na zkušenou a zažíval různá dobrodružství.⁷² Tato pohádka se objevuje již v sešitech pro děti (*akahony*) ze 17. století. Broskev je v Číně symbolem nesmrtelnosti a jara, proto bylo zřejmě převzato do japonských pohádek její zobrazení jako symbolu zrození a životní energie. Objevuje se i v jiných pohádkách, může se z ní narodit pes nebo může zastavit démony.⁷³

Oblíbenou obměnou zrození z ovoce je dívka narozená z melounu, Urikohime. V jiné verzi se chlapec může narodit také z kaštanu. Do této kategorie vlastně spadá i jedna z nejstarších pohádek, *Taketori monogatari*, ve které našel sběrač bambusu v jedné z rostlin malou dívku. Obdobou této pohádky je pohádka „Takenoko dódži“ („Chlapec z výhonku bambusu“).

V pohádce „Dítě darem bohů“ toužil bezdětný pár po dítěti a usilovně se modlil. Podle instrukcí bohů usnuli se sekyrou vedle sebe a narodil se jim syn. Místo jedné ruky měl ale sekyru. Rodiče se báli, že může jejich dítě někoho zranit. Rozhodli se, že ačkoliv ho mají moc rádi a je to dar od bohů, odvedou ho do lesa a nechají ho tam. Otec ho tedy vzal do lesa a řekl mu, aby vyšplhal na morušovník a jedl plody, zatímco si otec odskočí. Mezitím ale otec odešel domů. Po chvíli přišel démon a dítě ho zabilo. Zbytek příběhu je zapomenut.⁷⁴

Do této kategorie je zařazena i pohádka „Dítě, kterého se ujali orli“ o dítěti, které matka nechala ležet na poli a odnesl ho orel. Mnich dítě našel a zjistil, že se o něj starají orli v hnízdě. Vzal ho s sebou a vychoval z něj mnicha. Nakonec se dítě setkal se svou matkou.⁷⁵

VI. Člověk a vodní duchové

V této kategorii jsou zařazeny pohádky z Mořského paláce. Do něj se hrdina nejčastěji dostane, když zachrání rybu nebo jiného vodního živočicha, a v paláci ho za to odmění. S vodními duchy se může hrdina setkat také v rybníku nebo jezeře.

Velmi známá je pohádka „Urašimataró“. Byl to rybář, který žil se svou matkou a neměl ženu. Jednoho dne se mu nepodařilo chytit jedinou rybu, až nakonec chytil na háček želvu. Pustil ji, protože by jinak nemohl chytat ryby. Želva se ale na vlasec chytala znovu a znovu.

---

⁷² Types of Japanese Folktales, s. 84.

⁷³ *Strašidelný chrám v horách*, s. 189.

⁷⁴ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 12-13.

⁷⁵ Types of Japanese Folktales, s. 87.

K večeru se vydal ke břehu a sledovala ho velká loď. Když ho dostihla, kapitán ho požádal, aby s nimi jel do Dračího paláce na dně moře, že to poručila princezna. Slíbil mu, že o jeho matku se postarají. Urašimataró v paláci pohostili a obdarovali. Ačkoliv chtěl zůstat jen pár dní, nakonec se jeho pobyt v paláci protáhl na tři roky. Poté už se chtěl vrátit domů a princezna mu darovala trojitou pokladnici. Když se vrátil na místo, kde dřív žil, zjistil, že mezitím uběhlo mnoho let a jeho matka už dávno zemřela. Urašimataró tedy otevřel skříňku od princezny. V první části bylo jeřábí pero. Z druhé části vyletěl obláček dýmu. Ve třetí části bylo zrcadlo, a když se do něj podíval, zjistil, že ho obláček proměnil ve starce. Jeřábí pero se přilepilo Urašimataróvi na záda a on se vznesl a zakroužil nad matčiným hrobem.⁷⁶ Tento příběh najdeme v záznamech z provincií *Fudoki* a také v kronice *Nihon šoki*, ve které je příběh považován za skutečnou událost, která se stala roku 478. Ve zkrácené formě je příběh obsažen i ve sbírce *Manjóšú*.⁷⁷

VII. Kouzelné předměty

Člověk může získat kouzelný předmět například jako odměnu od vděčného zvířete, nebo od boha. Předmětem může být čepice, kulička, bambusový kořen, kniha a další. Magie předmětu spočívá například v tom, že dotyčný rozumí řeči zvířat nebo stromů, může se dovědět, kde je schovaný poklad, jaká je příčina nemoci feudálního pána nebo dcery bohatého muže, nebo předpoví, že se blíží povodeň, která by zničila pánův majetek, za což je odměněn.⁷⁸ Někdy dostane muž vzácný předmět od své nadpřirozené manželky poté, co odhalí její identitu a ona ho opouští.

Kouzelným předmětem je i mlýnek z pohádky „Mlýnek, který chrlí sůl“. Takový mlýnek získal chudý muž a vycházejí z něj věci dle přání. Muž díky němu zbohatl a pozval sousedy na oslavu. Závistivý soused mlýnek ukradl a vzal ho na moře, kde mlýnek vypouštěl sůl. Protože muž nevěděl, jak ho zastavit, jeho člun se přeplnil solí a potopil se. Podle této pohádky je moře slané, protože mlýnek stále vypouští sůl.⁷⁹

Kouzelným předmětem může být dokonce i vlčí obočí ze stejnojmenné pohádky, které dostal chudý muž, když se ze zoufalství rozhodl jít do lesa a nechat se sežrat vlky. Díky tomuto předmětu dokázal muž vidět pravou podstatu člověka a žil navěky šťastně.⁸⁰

---

⁷⁶ *Strašidelný chrám v horách*, s. 35-38.

⁷⁷ Tamtéž, s. 192-193.

⁷⁸ *Types of Japanese Folktales*, s. 90.

⁷⁹ Tamtéž, s. 92.

⁸⁰ Tamtéž, s. 94.

V pohádce „Tři talismany“ požádal novic mnicha, zda by mohl jít do hor sbírat květiny. Mnich ho pustil s tou podmínkou, že si chlapec s sebou vezme tři kouzelné předměty jako ochranu před démony. Chlapec se vydal trhat květiny a potkal stařenu, která ho pozvala k sobě domů a nechala ho tam přespat. V noci ale chlapec zjistil, že stařenka je ve skutečnosti démon *onibaba* 鬼婆. Přemýšlel, jak by uprchl, a předstíral tedy, že potřebuje na záchod. Stařena ho pustila, ale ovázala mu okolo pasu provaz, jehož druhý konec byl uvázán okolo mlýnského kamene ležícího na zemi. Chlapec se na záchodě z provazu vyvlékl, ovázal ho okolo sloupu, nechal tam první talismana a utekl. Stařena se ho přes dveře vyptávala, jestli už je hotový, a talisman odpovídal, že ještě ne. Když stařena zjistila, že ji chlapec podvedl, rozzuřila se a vydala se za ním. Když ji chlapec uviděl, hodil za sebe druhý talisman a přikázal mu, aby vytvořil řeku. Stařena ji ale přeplavala. Pomocí třetího talismanu vytvořil chlapec horu. Než ji stařena přelezla, doběhl chlapec do chrámu a mnich ho schoval. *Onibabu* mnich porazil tím, že jí nevěřil, že se umí proměnit ve fazoli, a když to udělala, snědl ji.⁸¹

VIII. Příběhy o osudu⁸²

Název této kategorie se mi zdá být trochu nešťastný, protože se nejedná o osud jako takový. Pokud by šlo o karmu, měly by pohádky obsahovat poučení o tom, že pokud se člověk chová dobře, bude za to odvděčen. Do této kategorie Seki řadí pouze několik příběhů, z nichž by se některé daly, jak už jsem zmínila, přeradit do kategorie Získání bohatství. Motiv vyslechnutí proroctví dětí se opakuje v několika dalších pohádkách. Jedná se v nich o změnu předurčeného života, nebo pouze o to, že rodiče vědí, co se jejich dětem stane. Pro těchto několik příběhů bych nezaváděla oddělenou kategorii a přiřadila bych je buď do kategorie Chytrý člověk (v případě, že hrdina dokáže předurčení změnit), nebo bych je nechala nezařazené.

Pohádka „Bohatý uhlíř“ vypráví o ošklivé dívce vznešeného původu, která se podle instrukcí získaných ve snu vydala na venkov, aby se provdala za chudého výrobce uhlí. Dala muži nějaké peníze, aby koupil rýži, ale on je po cestě hodil po kachnách. Žena mu vysvětlila, že peníze jsou zlato a jsou cenné, ale muž odvětil, že zlata je v okolí jeho domu nekonečné množství. Žena s ním šla do lesa, aby se přesvědčila, našla zlato a žili šťastně.⁸³ Tuto pohádku bych přeradila do kategorie Získání bohatství.

---

⁸¹ *Strašidelný chrám v horách*, s. 27-28.

⁸² pojmenování této kategorie od Sekiho Keiga je dobře srozumitelné lidem ze Západu, ale Japonci „osud“ neznali, jednalo se spíše o karmu, což je buddhistický termín pro etický přírodní zákon příčiny a následku.

⁸³ *Types of Japanese Folktales*, s. 95.

V pohádce „Vyslechnutí konverzace bohů o předurčení dětí“ vyslechli dva muži, kteří přespávali ve svatyni, v dutině stromu nebo na břehu moře, rozhovor bohů o tom, co čeká jejich dvě novorozené děti. Dívka měla mít štěstí, chlapec smůlu a měli se stát manželi. V budoucnu k tomu opravdu došlo, ale muž přestal mít svou ženu rád a vyhnal ji. Žena si vzala chudého muže a stali se bohatými, zatímco její bývalý muž zchudl a přišel do jejich domu žebrať. Když svou ženu poznal, zemřel kvůli šoku.⁸⁴

IX. Sňatky lidí

V této kategorii jsou pohádky o manželích, kteří musí bojovat o svou ženu, protože ji chce získat jiný muž, a dále jsou to pohádky o tom, jak chudý muž získá bohatou dívku nebo pohádky o dívkách, které touží po manželovi. Chudý ženich před svatbou většinou předstírá, že je bohatý, nebo předstírá hlas boha a napoví dívce nebo jejím rodičům, aby vybrali jako ženicha právě jeho. Pomoci mu v plnění úkolu při dobývání dívky mohou i zvířata, jako vděčná včela, jejíž příběh je popsán v části o vděčných zvířatech, nebo mniši. Ženich může nevěstu zaujmout například i zručností ve skládání básní.

V pohádce „Princezna kráva“ prosila dívka bohy o dobrého manžela, mladý muž ve svatyni předstíral, že je bůh, a dal jí instrukce, aby přišla do jeho domu jako nevěsta. Dívka se vydala v nosítkách na cestu, ale po cestě potkali urozeného pána a nosiči se rozprchlí. Pánovi se dívka líbila a tak si ji vzal domů. Svým sluhům řekl, aby místo dívky dali do nosítek tele. Když se nosiči vrátili, odnesli nosítka k mladíkovi. Ten už měl vše pro svatbu připravené a nechal zanést nosítka do domu. Tam z nich vyskočilo tele a způsobilo velký zmatek. Ukázalo se, že dívka získala takového manžela, o jakého bohy požádala.⁸⁵

Příkladem pohádky, ve které muž musí bojovat o svou manželku, je pohádka „Žena z obrázku“, která vypráví o muži, který se oženil s krásnou ženou a chtěl s ní být pořád. Proto mu žena vždy, když šel muž pryč, dala s sebou obrázek své tváře. Obrázek ale sebral vítr a zanesl ho do zahrady krále, který vyslal své sluhy, aby ženu našli, a poté se s ní oženil. Ale žena byla nešťastná a nikdy se nesmála. Její první manžel přišel do králova domu v převleku prodavače broskví a když žena uslyšela jeho hlas, poprvé se zasmála. Král si proto vyměnil s prodavačem šaty, aby slyšel ženu znovu se smát, ale byl vyhnán nebo zabit svými sluhy,

---

⁸⁴ Types of Japanese Folktales, s. 97.

⁸⁵ Ancient Tales in Modern Japan, s. 20-21.

kteří ho považovali za skutečného prodavače broskví, a první manžel krásné ženy se místo něj stal králem.⁸⁶

X. Získání bohatství

Tento druh pohádek popisuje, jak hrdina přišel k pokladu. Pohádky se překrývají s kategoriemi o kouzelných předmětech, lidských sňatcích a osudu, ale dominujícím motivem je zde právě poklad. Poklad může člověk najít například pomocí božstev nebo jiných bytostí, nebo ve snu, jako v pohádce zmíněné v kategorii o zvířatech, kde spící člověk v podobě včely, ováda nebo jiného hmyzu letí okolo řeky a uvidí hrnec se zlatem.

Motiv nalezení pokladu ve snu se vyskytuje v japonských pohádkách často. V pohádce „Poklad na mostě Misokai“ je hrdinou poctivý uhlíř Čókiči, který ve snu dostal radu, aby šel na most Misokai v Takajamě, že se tam doví dobrou zprávu. Muž se tedy vydal na most a čekal několik dní, ale nic neslyšel. Když už bylo jednomu prodavači podezřelé, co tam muž pořád dělá, vysvětlil mu svůj sen. Prodavač se mu vysmál a řekl, že měl podobný sen. Zdálo se mu prý o muži jménem Čókiči, který žije ve vesnici Sawakami u hory Norikura a že prý u kořenů cedru u jeho domu najde poklad. Ale protože muž nevěděl, kde takové místo je, nebral sen vážně. Na to se Čókiči zaradoval, vrátil se domů a opravdu našel pod stromem zlato.⁸⁷ Tento typ pohádek se vyskytuje po celém světě. Sen o pokladu na mostě můžeme najít například ve středověké arabské sbírce *Tisíc a jedna noc*, v pohádkách od bratří Grimmů nebo v britském folkloru, kde je často spojován s Londýnským mostem (London Bridge) přes řeku Temži.⁸⁸

V pohádce „Dar ze země a dar z nebe“ se dvěma přátelům zdálo, že jeden získal poklad z nebe a druhý ze země. První tedy začal kopat v zemi a našel hrnec plný zlata, ale protože pocházelo ze země, nechal ho vykopat druhému muži. Ten ale místo zlata našel jen žáby a hady. Vzal tedy hrnec a hodil ho příteli střešním světlíkem do domu. Protože to byl dar ze shora, našel v něm první muž zlato.⁸⁹

Předmětem pohádek v této kategorii je také uchovávání pokladu. V pohádce „Proměň se v žábu, když tě někdo uvidí“ zakopali manželé hrnec se zlatem a řekli mu, aby se proměnil v žábu (nebo hada), pokud ho najde někdo cizí. Slyšel je ale zloděj, který poklad vykopal a do

---

⁸⁶ Types of Japanese Folktales, s. 100.

⁸⁷ *Strašidelný chrám v horách*, s. 64.

⁸⁸ Tamtéž, s. 196.

⁸⁹ Types of Japanese Folktales, s. 109.

hrnce dal místo něj hada. Když si manželé pro poklad přišli, našli jen hada a plakali: „To jsme my, ne někdo jiný!“⁹⁰

Stejně jako se nejmladší dcery v pohádkách o nadpřirozených manželech prokazovaly jako nejčestnější, i nejmladší synové bývají v pohádkách nejchytřejšími. V pohádce „Nech mě svézt se na tvým zádech“ šel nejstarší syn na pole a slyšel větu z názvu pohádky. Vyděsil se a utekl. Stejná věc se přihodila i prostřednímu synovi. Až nejmladší syn, když zaslechl stejnou prosbu, odpověděl: „Jestli se chceš nechat svézt na mých zádech, můžeš.“ Poté ucítil na zádech těžkou věc. Když ji přinesl domů, zjistil, že je to zlato.⁹¹

XI. Rozpory

Tato kategorie je členěna do tří podskupin, jsou to Rodič a dítě, Bratři nebo sestry a Sousedi. Rozpory se myslí buď přímo hádky, nebo jde o rozdílné chování dobrého a zlého člověka.

A. Rodič a dítě

Rozpory mezi rodiči a dětmi v japonských pohádkách jsou nejčastěji způsobeny tím, že je dítě nevlastní. Macecha vystupuje v záporné roli a vlastní děti upřednostňuje před nevlastními, ačkoliv ty jsou chytřejší a čestnější.

V pohádce „Komebuku a Awabuku“ dala macecha své nevlastní dceři Komebuku dřevitou tašku, své vlastní dceři Awabuku nepoškozenou, a poslala je do lesa sbírat kaštiny. Dívky se zastavily v domě horské čarodějnice *jamamby* a nevlastní dcera jí vybírala vši, zatímco vlastní ne. Když dívky odcházeli, dala jim *jamamba* košíky. V košíku nevlastní dcery byly pěkné šaty, v košíku vlastní dcery žáby. Po návratu vzala matka svou vlastní dceru na festival a nevlastní dcera musela doma plnit úkoly. Pomohl jí ale přítel a vrabec a odešla s přítelem na festival. Nevlastní dceru požádal mladík, který ji na festivalu viděl, o ruku, ačkoliv se za něj snažila matka provdat vlastní dceru. Když se potom matka snažila najít pro svou dceru ženicha, spadly obě do potoka a proměnily se v mlže.⁹² Tato pohádka je velmi podobná evropské pohádce O Popelce, ve které také najdeme motiv utiskované nevlastní dcery, kterou macecha zahrnuje prací, ale je krásnější a chytřejší než její nevlastní sestra a proto si ji za ženu vybere princ.

---

⁹⁰ Types of Japanese Folktales, s. 109-110.

⁹¹ Tamtéž, s. 110.

⁹² Tamtéž, s. 111.

V pohádce „Když nevlastní dítě hloubilo studnu“ je hlavním hrdinou nevlastní syn, o kterého se starala macecha, ale protože ho nenáviděla, rozhodla se ho zabít. Proto mu nařídila, že druhý den půjdou kopat studnu. Chlapec se poradil s hodnou stařenkou a ta mu řekla, aby si s sebou do studny vzal to málo mincí, co má, a vždy, když bude posílat vědro s hlínou nahoru, má do něj vložit minci. Mezitím si má vykopat postranní skryš na dně studny. Chlapec tak učinil, macecha se radovala z mincí, které nacházela ve vědrech s hlínou, a když chlapci mince došly, schoval se do skryše, což mu zachránilo život, protože macecha poté shodila do studny kameny.⁹³

Nevlastní děti v japonských pohádkách mohou ale zažívat ještě větší příkoří. V pohádce „O-gin a Ko-gin“ se chtěla macecha zbavit nevlastní dcery O-gin tím, že se jí chystala podat otrávené jídlo, hodit do jejího pokoje skrz podlahu kopí, hodit velký kámen skrz strop, nebo ji chtěla zavřít do bedny a pohřbít v lese. Ovšem v případě této pohádky je zlá pouze matka a nevlastní sestra Ko-gin dívce pomohla. Poradila jí, aby nejedla otrávené jídlo, nahradila ji figurínou v případě ohrožení kopím, nechala ji lehnout do vlastní postele, když na ni chtěla matka hodit kámen, nebo udělala do bedny díru a dívka uvnitř sypala po cestě z bedny semínka máku. Podle nich ji pak sestra našla a zachránila. Dívky se nakonec ještě setkaly se svým otcem, a buď se všichni vrátili domů, nebo se proměnili ve slunce, měsíc a hvězdu. Došlo i na potrestání nebo napravení matky. Trestem je, že zemřela hanbou nebo se proměnila v krtka.⁹⁴

V pohádce „Nevlastní dítě sbírající jahody“ byla nevlastní dcera poslána sbírat v zimě jahody. Starý muž jí jahody dal nebo ji zavedl na místo, kde rostly. Matka s vlastní dcerou se vydaly do lesa pro jahody také, ale umrzly nebo se přejedly jahod k smrti.⁹⁵ V této pohádce najdeme podobnost s pohádkou „O dvanácti měsíčkách“, kterou u nás zapsala Božena Němcová. V této pohádce poslala zlá sestra svou nevlastní sestru do zimy pro fialky, jahody a jablka, ale pomohlo jí dvanáct měsíčků, bytostí představujících jednotlivé měsíce v roce.

Další paralelu s evropskou pohádkou, konkrétně s pohádkou „Sedmero krkavců“ od bratří Grimmů, najdeme v japonské pohádce „Sedm labutí“, ve které proměnila macecha svých sedm nevlastních synů. Jejich sestra zůstala s macechou a dostávalo se jí od ní špatného zacházení. Bratři-ptáci vytvořili z vinné révy hnízdo a odnesli sestru na daleký ostrov. Dívce ve snu poradil starý muž, aby z trávy vyrobila nit' a ušila sedm kabátů. Když si je bratři-ptáci

---

⁹³ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 52-53.

⁹⁴ *Types of Japanese Folktales*, s. 112-113.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 117.

oblékli, vrátila se jim lidská podoba. Po návratu domů se macecha proměnila v ptáka a uletěla.⁹⁶ V evropské verzi byli ovšem bratři prokleti vlastními rodiči, protože byli neposlušní, ale jejich sestra je potom vysvobodila.

Do podskupiny o rozporech mezi rodiči a dětmi je zařazena i pohádka „Zpívající kost“ o dvou přátelích, kteří společně cestovali. Jeden dal druhému nějaké peníze, ale ten chtěl všechny a zabil ho. Po třech letech vrah našel kostru, která zpívala. Díky ní vydělal peníze. Dal v sázku dokonce svůj život proti celému jmění jiného muže, že kostra zazpívá, ale ta tak neučinila a muž zemřel. Kostra potom zazpívala poslední píseň o tom, jak vykonala pomstu na příteli, který ji zabil.⁹⁷

B. Bratři nebo sestry

Rozpory mezi sourozenci jsou v japonských pohádkách zapříčiněny tím, že se sourozenci hádají o majetek, nebo jde o rivalitu mezi nejmladším a staršími bratry.

V pohádce „Bratři“ se dva bratři každý den potápěli do rybníku, na jehož dně leželo mnoho rumělky, a živili se jejím prodejem. Mladší bratr byl zlý a pomýšlel na to, že by vydělal mnohem více, kdyby se do rybníku potápěl sám. Vymyslel tedy plán. Z mnoha červených lakovaných misek vytvořil děsivě vypadající hlavu draka, a nechal ji plavat na rybníce. Když se příští den vydal jeho bratr k rybníku a uviděl dračí hlavu, utekl. A tak lovil rumělku v rybníce jen mladší bratr a brzy zbohatl. Jednoho dne, když přišel k rybníku, se mu zdálo, jakoby dračí hlava obživila. Utěšoval se, že je to nesmysl, protože ji sám vyrobil. Když se odhodlal a potopil se do vody, drak obživil a spolkl ho.⁹⁸ V této pohádce najdeme na rozdíl od většiny jiných pohádek postavu zlého mladšího bratra.

Najdeme zde ale i pohádky o sourozencích, kteří ve sporu nejsou. Pohádka „Sestra a bratr“ vypráví o chlapci, který nad ostatními vynikal v učení v chrámové škole. Jeden ze spolužáků mu záviděl a donutil ho s ním soutěžit. Nakonec ho zabilo otrávené víno, které mu závistivý chlapec podstrčil. Zachránila ho ale jeho sestra pomocí kouzelné květiny.⁹⁹

V pohádce „Usmíření bratrů“ je motivem nejprve rozpor mezi bratry, ale poté i důraz na rodinné pouto. Dva bratři se neměli rádi, mladší šel na lov a zastřelil omylem člověka.

---

⁹⁶ Types of Japanese Folktales, s. 117.

⁹⁷ Tamtéž, s. 119.

⁹⁸ Ancient Tales in Modern Japan, s. 61.

⁹⁹ Types of Japanese Folktales, s. 122.

Poprosil přítele, aby mu pomohl zbavit se těla, ale ten ho odmítl. Požádal tedy svého bratra a ten mu ochotně pomohl. Když hledali tělo člověka, našli pouze mrtvého kance.¹⁰⁰

Pohádka „Goróova rozbitá dřevěná miska“, kterou také Seki řadí do této skupiny, vypráví o muži, který získal kouzelný předmět a díky němu i štěstí. V pohádce ale nevystupuje žádný sourozenec.¹⁰¹ Proto bych pohádku přesunula do kategorie Kouzelné předměty.

C. Sousedí

Rozpory mezi sousedy jsou častým motivem japonských pohádek. Nejčastěji jsou vyjádřeny jako paralela dobrého a zlého souseda a zatímco dobrý soused je za své činy odměněn, zlý je potrestán, když se snaží z chamtivosti dobrého souseda napodobit. Tento důraz na konflikty sousedů a na to, že skromnější z nich vyjde lépe, je dán sociální situací v Japonsku, vysokou hustotou obyvatelstva a důrazem na kolektivnost.¹⁰² Do této podskupiny jsou ale zařazeny i rozpory mezi manželi nebo mezi paní domu a děvečkou.

V pohádce „Stařec, který rozhazoval popel“ se objevuje motiv dobrého a zlého souseda. V noci sousedi nalíčili pasti na malé ryby. Zlý soused si ráno přivstal a protože v jeho pasti uvízlo jen malé štěně a v sousedově několik ryb, vyměnil ryby za štěně. Hodný soused vzal štěně domů a to vyrostlo rychle ve velkého psa, který pánovi nosil náradí. Pán ho naučil i chytat jeleny, když na ně zavolal, a pes je zadával. Potom si doma uvařili s manželkou dobrou polévku, a protože se to dověděla sousedova manželka, požádala je, aby jim psa půjčili. Soused se s ním vydal na lov, ale naložil mu těžký náklad. A když chtěl svolat srnce, spletl se a svolal srně, kteří muže popíchali. Ten ve vzteku psa zabil a zahrabal ho. Když hodný soused hledal svého psa, řekl mu zlý soused, že ho zabil a zahrabal pod strom. Hodný soused strom pokácel a vyrobil z něj mlýnek. S manželkou s ním točili a mlýnek sypal peníze a rýži, tak jak mu zpívali. Díky tomu zbohatli. Sousedí si chtěli mlýnek půjčit, ale při zpěvu se spletli a místo rýže a peněz dostali jen močůvku, která zaplavila dům. Ve vzteku mlýnek spálili. Hodný soused si vzal alespoň popel, co po něm zbyl, a chtěl ho rozprášit v zahradě. Všiml si letících hus a poručil popelu, aby jim nalétal do očí. Husy spadly a zabily se. Doma si z nich uvařili polévku a opět přišla sousedka. Dostala popel, její manžel vylezl na střechu, ale špatně popelu poručil a ten mu vlétl do očí. Muž spadl dolů a jeho manželka, která si myslela, že

---

¹⁰⁰ Types of Japanese Folktales, s. 123.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 120.

¹⁰² *Strašidelný chrám v horách*, s. 228.

padá první husa, ho přetáhla palicí a zabila ho.¹⁰³ Ve známější verzi pohádky je poslední část s husami nahrazena tím, že stařec nechá rozkvétat stromy a je odměněn velmožem.¹⁰⁴

V pohádce „Džizóova¹⁰⁵ podzemní říše“ se starému muži zakutálí rýžová koule do díry. Muž ji následuje a objeví Džizóa, jak jí jeho jídlo. Ten mu poděkuje a slíbí mu, že mu zaplatí. Dovolí mu schovat se za ním, když se objeví hráči karet nebo démoni dělící si peníze. Podle Džizóových instrukcí muž napodobí hlas kohouta oznamujícího rozbřesk a hráči nebo démoni utečou. Muž získá jejich peníze. Mužův soused chce také získat peníze, ale nepodaří se mu to a je zraněn nebo zabit.¹⁰⁶

V podzemí se nachází i říše krys. Pohádka „Návštěva v Myší říši“ vypráví o starci, který odpočíval při práci na poli, svačil a házel kousky jídla myším. Z nory vyběhl myší otec, poděkoval mu a pozval ho dovnitř. Do říše se muž dostal tím způsobem, že pevně zavřel oči. V Myší říši byl pohoštěn a odměněn. Když se ho snažil napodobit soused, také nakrmil myši, dostal se do jejich říše a byl odměněn, ale chtěl ještě víc. Uviděl, jak v rohu místnosti myši roztloukaly zlato a přitom si prozpěvovaly, že se bojí kočičího mňoukání. Zlý soused zamňoukal, nastala tma, a když se probral, byl zpět na svém poli s hlavou zaraženou v myší díře.¹⁰⁷ V Japonsku je tato pohádka rozšířena v mnoha verzích, často bez morálního poučení. Stařec může prostě myši vyplašit mňoukáním a sebrat jim zlato. Druhý muž je pak potrestán jen proto, že ho napodoboval a myši už léčku znají.¹⁰⁸

Pohádka „Zakázaná komnata“, ve které se neobjevuje soused ani manžel či manželka, vypráví o muži, který zachránil slavíka a zůstal přes noc v osamělém domě. Paní domu mu nechala klíče, ale muž se nesměl podívat do určitého pokoje. Ten to ale nedodržel, podíval se tam a náhle celý dům zmizel. Objevila se žena a řekla, že se musí proměnit zpátky ve slavíka, protože muž porušil slib.¹⁰⁹ Tuto pohádku bych přesunula do podskupiny Vděčná zvířata v kategorii Člověk a strašidlo.

---

¹⁰³ *Strašidelný chrám v horách*, s. 46-50.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 194.

¹⁰⁵ bódhisattva Džizó je strážce hranic mezi tímto a oním světem.

¹⁰⁶ *Types of Japanese Folktales*, s. 123-124.

¹⁰⁷ *Strašidelný chrám v horách*, s. 50-52.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 194-195.

¹⁰⁹ *Types of Japanese Folktales*, s. 130.

XII. Chytrý člověk

V pohádkách této kategorie většinou přelstí chudý člověk bohatého. Tento typ se mezi japonskými pohádkami objevuje velmi často. Pohádky jsou podobné těm z podskupiny Sousedi z kategorie Rozpory.

V pohádce „Předpovídání z koňské kůže“ obelstil chudý prodavač koní bohatého muže, který se rozzuřil a ubil chudákova koně k smrti. Chudák šel prodat koňskou kůži do města a zastavil se v domě, kde přistihl paní domu s milencem. Její manžel se zrovna vracel a žena schovala milence do velkého vědra. Chudý muž předstíral, že díky koňské kůži dokáže vidět duchy, a tvrdil, že jeden je ve vědru. Pán domu ho poprosil, aby vědro odnesl, a koupil koňskou kůži za vysokou cenu. Chudák vysvobodil muže schovaného ve vědru a dostal od něj také peníze. Bohatý muž, který zabil chudákova koně, se doslechl o jeho získaném bohatství a zabil všechny své koně, ale nikdo od něj nechtěl jejich kůži koupit. Rozzuřený muž se vypravil za chudákem, aby se ho zbavil, ale omylem zabil jeho matku a musel za to zaplatit. Chudák naložil matčino tělo na koně, v čajovně vyvolal hádku, přesvědčil nějaké lidi, že jeho matku zabili, a získal další peníze. Boháč zabil svou vlastní matku, aby získal peníze jako chudý muž, ale nepovedlo se mu to.¹¹⁰

Pohádka „Kůň, který kálí zlato“ vypráví o chytrém mladším bratru, který prodal svému hloupému staršímu bratru koně, který údajně kálí zlato, hrnec, který sám vaří a kouzelnou knihu, která umí oživovat mrtvé. Starší se rozzlobil, že ho mladší podvedl, ale mladší řekl, že kůň nekálí peníze, pokud jimi není krmen, nebo že hrnec nevaří, pokud se nedá na oheň. Pro mladšího bratra to může skončit i tragicky, když starší bratr zabije jeho ženu a nedokáže ji pomocí knihy oživit.¹¹¹ Tato pohádka by mohla být zařazena i do kategorie sporů mezi sourozenci, ale dominujícím motivem je zde přelstění hlupáka (ovšem v případě lhaní o oživujícím předmětu se role spíše obrací).

Chytrým se v této kategorii označuje i člověk, kterému se podaří jiného člověka okrást a dokáže to zamaskovat. V pohádce „Zlodějka“ přesvědčila stará žena svého zetě, aby ukradl sousedům krávu, a ohnula jí pomocí horké vody rohy dozadu, nebo jí obarvila srst na jinou barvu, aby přelstila jejího majitele. Poté zetě donutila, aby ukradl pórek ze sousedova pole, a vysušila ho horkou vodou. Nakonec chtěla, aby ještě něco ukradl. Zeť přinesl mrtvolu boháčovy dcery, kterou ukradl z hrobu, žena ji oblékla a postavila ji ke dveřím

---

¹¹⁰ Types of Japanese Folktales, s. 136.

¹¹¹ Tamtéž, s. 138.

obchodníka s vínem. Jeho žena dveře otevřela a mrtvá dívka spadla na zem. Žena obchodníkovu manželku obvinila, že dívku zabila, a získala peníze.¹¹²

V pohádce „Blecha“ se chytré ženě podařilo vyprovodit milence z domu, když se nečekaně vrátil její manžel. Zabalila ho totiž do koberce, který vynesla ven, aby z něj vyklepala blechy. Když koberec rozvinula a vypadl z něj její milenec, žena vykřikla, že tak velkou blechu v životě neviděla. Manžel se nad tím naštěstí nepozastavil.¹¹³

XIII. Anekdoty

Kategorie nazvaná Anekdoty obsahuje krátké pohádky o chytrých lidech, kteří přelstili ostatní, nebo o hlupácích. Jejich společným znakem je právě krátkost, ale i tak by některé mohly být zařazeny do kategorie Chytrý člověk, například pohádka „Výstup do nebe“.

Pohádka „Koupě otepí“ vypráví o muži, který řekl prodavači, že koupí všechny otepí slámy, a poté je donesl do svého domu. Pak se zeptal na cenu, řekl, že je moc vysoká, a vrátil otepí prodavači. Získal ale ta stébla, která se při přenášení ulámala.¹¹⁴

V pohádce „Nádrž indiga“ koupil hrdina levně bílou látku a nechal z ní ušít kimono pro svou matku. Oblékl si ho a šel si hrát s dětmi barvíře. Během hry schválně spadl do kádě s indigem, díky čemuž se kimono obarvilo na modro.¹¹⁵

Pohádka „Výstup do nebe“ vypráví o muži, který potřeboval zarovnat půdu na svém pozemku, a ohlásil tedy, že v určitý den vystoupá až do nebe. Připravil si žebřík a na jeho půdě se shromáždili lidé, kteří ho sledovali, jak stoupá po žebříku, a mezitím ušlapali půdu na pozemku. Lidé se o něj báli, křičeli, že je to nebezpečné, a tak muž slezl a dostal ještě odměnu.¹¹⁶

V pohádce „Nabídka torii z kovu“ hrdina onemocněl a modlil se za uzdravení. Slíbil, že za to věnuje svatyni bránu *torii*¹¹⁷ vyrobenou z kovu. Když se uzdravil, sestavil miniaturní *torii* z jehel a nabídl ji svatyni.¹¹⁸

---

¹¹² Types of Japanese Folktales, s. 138-139.

¹¹³ TYLER, Royall. *Japanese Tales*. New York: Pantheon Books, 1987, s. 9.

¹¹⁴ Types of Japanese Folktales, s. 142.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 144.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 145-146.

¹¹⁷ typická šintoistická brána označující vstup na posvátné místo, skládá se ze dvou sloupů a nejčastěji ze dvou příčných trámů v horní části, často má červenou barvu.

¹¹⁸ Types of Japanese Folktales, s. 147.

XIV. Soutěže

V japonských pohádkách se nejčastěji soutěží v porovnávání síly, jindy třeba ve vychvalování.

V pohádce „Velký zápasník Usodagawa“ se stejnojmenného hrdinu rozhodl navštívit jiný silák, aby s ním poměřil síly. Když dorazil do jeho domu, byl zrovna silák pryč a doma byla jen jeho matka. Řekla mu, že vždy pozná, když se syn vrací s dřívím domů, protože přitom zastíní slunce. Když se Usodagawa vrátil, cizí silák se ho zalekl, ale přesto s ním šel zápasit. Usodagawa ho zdvihl a zeptal se ho: „Nebe nebo země?“ „Země.“ řekl silák a Usodagawa ho zarazil do písku.¹¹⁹

Pohádka „Soutěž v sebechvále“ vypráví o čtyřech mužích, kteří se chvástali, co je v jejich zemi nejlepší. První vyprávěl o stromu sahajícím až k obloze, druhý o velkém volu překračujícím přes horu Fudži, třetí o muži, který se dotýká oblohy, a čtvrtý o bubnu, který má obvod tři sta *ri* (asi 4 km). Čtvrtý řekl, že by takový buben vyrobil z velkého stromu a velkého vola a nechal toho obrovského muže na něj hrát, a proto vyhrál.¹²⁰

Je tu ale zařazena také pohádka „Rady za tisíc *rjó*“ o muži, který si koupil za 1000 *rjó*¹²¹ tři zásady. První zněla „nezastavuj se v domě pod velkým stromem“ nebo „obejdi to, když spěcháš“. Další rada byla „dej si pozor na družného člověka / divnou věc“. Třetí rada byla „kvapem dojdeš ke ztrátě“. Protože se zásadami řídil, díky první unikl blesku, díky druhé byl zachráněn před vrahem a díky třetí se vyhnul zavraždění muže, který večeřel s jeho ženou nebo s ní ležel v posteli. Poté mu muž buď dal peníze, nebo manžel zjistil, že to není muž, ale manželčina matka, která má oholenou hlavu.¹²² Tato pohádka se příliš nehodí do kategorie Soutěže, spíš bych ji zařadila do kategorie Chytrý člověk.

V pohádce „Porovnávání pokladů“ je kladem důraz na rodinu. Když bohatý a chudý muž porovnávali svá bohatství, boháč ukázal své zlato a stříbro, zatímco chud'as představil jako svůj poklad své děti.¹²³

XV. Mnich a jeho učedník

V této kategorii najdeme především pohádky o tom, jak učedník přechytračil mnicha. Jindy může být naopak hloupým učedník.

---

¹¹⁹ *Strašidelný chrám v horách*, s. 171.

¹²⁰ *Types of Japanese Folktales*, s. 154.

¹²¹ stará japonská měna.

¹²² *Types of Japanese Folktales*, s. 156.

¹²³ *Tamtéž*, s. 158.

V pohádce „Jedovatá hruška“ nedával lakomý mnich svému učedníkovi hrušky a říkal mu, že jsou jedovaté. Když mnich jednou odešel, učedník schválně rozbil cenný pohár a snědl všechny hrušky. Když se mnich vrátil, řekl mu učedník, že se chtěl kvůli rozbitému poháru zabít.¹²⁴ Tato pohádka se vyskytuje v několika verzích, může jít například o sladkosti a rozbitou čajovou misku.¹²⁵ Podle Janagity Kunia byly původně příběhy o mniších a učencích příběhy o chytrých dětech. Příběh o učedníkovi, který prohlédne mnichovu lež o otráveném jídle, je často námětem frašek *kjógen*. V Evropě existuje podobný příběh, ve kterém hlupák dostane od matky či manželky úkoly, nezvládne je splnit a sní plný hrnec jídla, o kterém mu bylo řečeno, že je otrávené.¹²⁶

Pohádka „Na mnichově hlavě nesídlí božstvo“ vypráví o tom, jak se mnich se svým učedníkem vraceli z pohřbu a učedníkovi nebylo dovoleno vymočít se ani v lese, v polích, nebo u cesty, protože tam sídlí bůh lesa, bůh polí a bůh cest. Učedník vylezl na strom, vymočil se mnichovi na hlavu a ospravedlnil se tím, že na mnichově hlavě žádné božstvo není.¹²⁷

V pohádce „Seber, co upadne z koně“ je učedník hloupý. Mnich jel na koni a za ním šel pěšky učedník. Během jízdy uletěl mnichovi klobouk. Když dorazili do cíle, mnich se zlobil, že učedník klobouk nepřinesl, protože když něco spadne jezdcovi z koně, nemůže to sebrat. Učedník se tedy vrátil po stejné cestě, našel klobouk, a protože z koně padal po cestě i trus, posbíral ho do klobouku.¹²⁸

Do této kategorie je zařazena i pohádka „Samuraj a chlapec“ o samuraji, který se zeptá farmáře, kolikrát zaryl motyku do země. Farmářovo dítě se zeptá samuraje, kolik kroků ušel jeho kůň. Samuraj rozdělí kus ovoce na tři části, a když je dítě sní, zeptá se ho, který kus byl nejchutnější. Dítě tleskne rukama a zeptá se samuraje, která ruka vydala zvuk.¹²⁹ Pohádka by se více hodila do skupiny pohádek o chytrých lidech, stejně jako pohádka „Hora, kde se nechávají staří lidé“ o feudálním pánu, který vydal rozkaz, podle kterého mají být staří lidé nad šedesát let ponecháni v horách. Muž, který nechtěl otce opustit, ho schoval pod podlahou, pomohl pánu splnit tři úkoly od jiného pána a za odměnu nemusel otce odvést do hor.¹³⁰

---

¹²⁴ Types of Japanese Folktales, s. 163.

¹²⁵ *Strašidelný chrám v horách*, s. 70.

¹²⁶ Tamtéž, s. 197.

¹²⁷ Types of Japanese Folktales, s. 165.

¹²⁸ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 190.

¹²⁹ Types of Japanese Folktales, s. 159.

¹³⁰ Tamtéž, s. 159-160.

XVI. Šťastné náhody

Kategorie o šťastných náhodách obsahuje pohádky o lidech, kteří přišli ke štěstí díky nečekané události. Mnoho pohádek z této skupiny by se ale dalo přeradit do jiné, především do kategorie Chytrý člověk.

V pohádce „Hora velká osm koku“ zasel muž fazolí, kterou dostal výměnou za svou krávu (v jiných verzích ji našel, dostal od macechy nebo od staršího bratra). Vyrostla z ní velmi rychle rostlina, která brzy sahala až do nebe. Muž po ní šplhal, aby sklídl fazole, a dostal se do nebeské říše. Tam buď pomáhal bohu hromů shazovat déšť, ale mrak se pod ním prolomil a on spadl zpět na zem, nebo v nebeské říši získal poklad od démona nebo osm koku¹³¹ fazolí.¹³² Tato pohádka je velmi podobná anglické pohádce *Jack and the Beanstalk*, ve které se ale hlavní hrdina po fazoli vyšplhal do říše obrů.

V pohádce „Tenguův vějíř“ získal chudý chlapec kouzelný vějíř, který dokáže prodlužovat nos, když přemohl ducha *tengu*. Díky vějíři prodloužil nos dceři boháče a zase ji vyléčil a dostal ji za ženu. Potom prodlužoval svůj vlastní nos tak dlouho, až sahal do nebe, ale tam mu ho někdo přitloukl. Když začal svůj nos muž zase zkracovat, jeho tělo bylo vyneseno do vzduchu, nebo byl jeho nos popálen nebeským ohněm, nebo mu ho někdo uřízl.¹³³ Tuto pohádku bych možná spíše zařadila do kategorie Kouzelné předměty.

Pohádka „Tanokju“ vypráví o potulném herci stejného jména, který se zastavil v jeskyni při cestě horami a narazil na horského ducha *tengu*. Herec řekl, že se jmenuje Tanokju. Duch se přeslechl a myslel si, že říkal *tanuki* (jezevec), odvětil, že jezevce nejí, a že chce, aby mu jezevec předvedl, v co se umí přeměňovat. Herec si nasazoval své rozmanité masky a bavil ducha. Zjistil, že se duch bojí tabáku a řekl, že se nejvíce bojí zlata. Použil tedy proti duchovi tabák a duch se bránil tím, že po něm házel zlato. Tanokju se pomocí tabáku ducha zbavil a díky zlatu zbohatl.¹³⁴ Motiv přelstění strašidla tím, že hrdina zjistí, čeho se strašidlo bojí, a předstírá, že se bojí peněz nebo zlata, se opakuje v japonských pohádkách často.

V pohádce „Šťastný lovec“ je hrdinou chudý muž, jehož syn měl slavit sedmé narozeniny, při kterých má chlapec dostat bederní pás. Muž neměl na jídlo, a tak se vydal na lov. Uviděl jezevce a střelil ho. Jak se jezevec svíjel, vyhrabal při tom sladké brambory. Potom muž zastřelil divokou kachnu a ta spadla do rybníku. Šel ji vylovit, a když vylézal

---

¹³¹ japonská jednotka objemu, 1 *koku* je přibližně 278,3 litrů.

¹³² Types of Japanese Folktales, s. 166.

¹³³ Tamtéž, s. 171.

¹³⁴ Tamtéž, s. 172.

z vody, zjistil, že se mu do kalhot nachytalo spoustu malých rybiček. A tak se vrátil šťasten domů a mohl oslavit synovy narozeniny.¹³⁵

Pohádka „Nejpodivuhodnější příběh“ vypráví o třech synech, které otec poslal do světa a na cestu jim dal každému tři zlatáky. Nejmladší syn Džinroku neuměl nic, ale jeho zálibou bylo poslouchat příběhy. Ostatní bratři se vydali každý svou cestou a Džinroku přenocoval v lese. Když se ráno probudil, zjistil, že vedle něho rozdělali dva žebráci oheň a celou noc ho hlídali, aby ho nenapadla divá zvíř. Dali mu i najíst. Z vděčnosti jim Džinroku dal každému zlaták a oni mu ještě darovali jehlu, která propíchne cokoliv, a nekonečnou nit. Džinroku dále potkal stařečka, od kterého za poslední zlaták koupil příběh, a vydal se do knížecího paláce, kde měl ten, co poví nejlepší příběh, dostat knížecí dceru. Džinroku v paláci vyprávěl o obrovském dubu, jehož koruna se rozprostírala přes celé Japonsko a žaludy padaly do různých měst. Kníže se zeptal, jak Džinroku ví, kolik těch žaludů bylo, a ten odvětil, že je spočítal pomocí kouzelné jehly a niti. Chtěl to předvést knížeti tím, že spočítá květiny na jeho zahradě, a když vyhodil jehlu z okna, zabil obávaného lupiče, který šplhal po stromě, a získal nevěstu.¹³⁶

XVII. Hlupáci a zbedněnci

Tato kategorie je rozdělena do pěti skupin, všechny se zabývají hloupostí lidí. Ve skupině o hlupácích jsou pohádky o lidech, kterým se nedostává rozumu. Ve skupině o břídilech jsou pohádky o lidech, kteří svou nešikovností způsobují problémy a pohromy. Dále následuje skupina pohádek o vesnici zbedněnců, pohádky o hloupém zeti a pohádky o hloupé snaze.

A. Hlupáci

Do skupiny o hlupácích se řadí pohádky o lakomcích, lenoších a lidech, kteří kvůli své hlouposti často přijdou o bohatství nebo štěstí.

V pohádce „Žena z rampouchu“ si muž přál ženu, která by byla tak krásná a štíhlá jako rampouch visící z okapu. Přesně taková u něho zaklepala na dveře a muž se s ní oženil. Žena se ale odmítala koupat a když ji k tomu donutil, roztavila se a ve vodě po ní zůstal jen hřeben do vlasů.¹³⁷

---

¹³⁵ *Ancient Tales in Modern Japan*, s. 227.

¹³⁶ FUDŽISAWA, Morihiko, SEKI, Keigo. *Japonské pohádky*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2008, s. 37-41.

¹³⁷ *Types of Japanese Folktales*, s. 176.

V pohádce „Kdo je lakomec“ chtěl jeden soused půjčit od druhého kladivo. Poslal pro něj posla a soused se ho zeptal, jestli bude kladivem zatloukán dřevěný nebo železný hřebík. Když se dověděl, že železný, odmítl kladivo půjčit. Když se to doslechl první soused, který chtěl kladivo půjčit, povzdychl si, že se soused bojí, aby mu kladivo nepoškrábal, a že v tom případě bude tedy asi muset použít vlastní kladivo.¹³⁸

Pohádka „Dva líní muži“ vypráví o muži, který dostal hlad, ale byl příliš líný na to, aby rozvázal balíček s jídlem, který mu visel u krku. Potkal muže s rákosovým kloboukem a otevřenou pusou, a požádá ho, aby mu balíček rozbalil. Muž odvětil, že má otevřenou pusou, protože je pro něj příliš těžké zavázat si pod bradou provázek od klobouku.¹³⁹ V Koreji skončí podobný příběh tím, že lenoch raději zemře hlady, než aby si odvázal balíček s jídlem.¹⁴⁰

B. Břídilové

Ve skupině pohádek o břídilech najdeme například pohádku „Výrobce deštníků“ o pomocníkovi prodáváče deštníků, který vyrobil deštníky, které nejdou rozložit, a prodáváč mu vynadal. Potom náhle začalo pršet a všechny deštníky se prodaly, mistr byl potěšen, ale pak zjistil, že pomocník zapomněl od kupujících vybrat peníze.¹⁴¹

V pohádce „Cedule ‚K pronajmutí‘“ řeklo dítě otci, aby jejich domovní bránu zajistil kouzlem na ochranu před epidemií. Otec pověsil na bránu ceduli s nápisem „K pronajmutí“. Dítě ho upozornilo na jeho chybu, ale otec řekl, že je to v pořádku, že si přece božstvo epidemií nepůjde pronajmout dům.¹⁴² Právě tato pohádka by se podle mého názoru hodila lépe do předchozí kategorie Hlupáci. Nevím přesně, podle jakých kritérií Seki Keigo rozlišoval „hlupáky“ a břídily“, pravděpodobně podle toho, že hlupáci mají chorý rozum a břídilům se prostě nedaří, ale podle mého názoru by bylo vhodnější tyto dvě podskupiny spojit v jednu, kterou bych nazvala pouze Hlupáci.

C. Vesnice zabeďněnců

Skupina pohádek o vesnici zabeďněnců obsahuje pohádky o tom, jak místní guvernér nebo feudální pán přijede na návštěvu do vesnice a lidé v ní se chovají velmi hloupě, nebo se vesničané vydají poprvé do města a setkávají se věcmi, které neznají.

¹³⁸ *Strašidelný chrám v horách*, s. 72.

¹³⁹ *Types of Japanese Folktales*, s. 177.

¹⁴⁰ *Strašidelný chrám v horách*, s. 200.

¹⁴¹ *Types of Japanese Folktales*, s. 183.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 187.

V těchto pohádkách se objevují hrátky s homonymy a hloupost vesničanů vychází z toho, že špatně pochopí, co se od nich žádá. Například v pohádce „Připravte lůžko“ guvernér požádal, aby mu připravili spaní (*toko o tore*), a vesničané zaměnili význam slova *toko* za „výklenek“ a slovesa *tore* za „odnést“ a snažili se výklenek zbourat.¹⁴³

Další potíže mohou vzniknout, když se vesničan ocitne poprvé ve městě. V pohádce „Pes jako znamení“ se jeden vesničan ubytoval v hostinci, a když odcházel prohlédnout si město, uviděl před hostincem psa. Řekl si, že si psa zapamatuje a podle něj pak hostinec pozná. Když se ale vrátil, byl pes už pryč a vesničan nemohl hostinec najít.¹⁴⁴

V pohádce „Usmíření mniškou“ vesničan ve městě poprvé uviděl zrcadlo. Když v něm spatřil svůj obraz, myslel si, že zrcadlo ukazuje jeho zemřelého otce, a koupil ho. Pověsil ho doma a uviděla se v něm jeho manželka. Myslela si, že je v domě další žena, a pohádala se s manželem. Okolo šla mniška a rozhodla se je usmířit. Podívala se do zrcadla a řekla, že se ta žena stala mniškou. Může je usmířit také matka, která řekne, že vidí jen starou ženu.¹⁴⁵ V Japonsku se tento příběh hraje i jako fraška žánru *kjógen*. Ve spojení s městem Macujama jde ale o vážný příběh, ve kterém dcera dostane od umírající matky zrcadlo, aby si matku připomínala pohledem do něj. Existuje i hra divadla *nó* s názvem „Zrcadlo z Macujamy“ (Macujama kagami).¹⁴⁶

D. Hloupý zet'

Skupina obsahující pohádky o hloupém zeti je velmi početná. Tyto pohádky vypráví většinou o návštěvě zete v tchánově domě a o tom, jak si tam utržil ostudu. Buď vykonává správnou činnost, ale ve špatné situaci, nebo provede, co mu bylo nařízeno, ale udělá to doslova a tím převrátí smysl nařízení.

V pohádce „Naučil se jen jednu věc“ se jeden takový muž vracel z oslavy v tchánově domě a zahodil peníze, které od něj dostal. Jeho matka mu pověděla, že je měl dát do peněženky. Příště muž dostal koně a když se ho snažil nacpat do peněženky, usmrtil ho. Matka mu řekla, že ho měl přivést na provaze. Muž dostal konvici a na provázku ji vlekl domů. Buď ji rozbil, nebo ztratil. Matka mu řekla, že ji měl nést v rukou. Příště mu tchán řekl, ať si odvede jejich služku. Když se ji mladík snažil nést, vyklouzla mu. Matka mu řekla, že ji

---

¹⁴³ Types of Japanese Folktales, s. 188.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 189.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 193.

¹⁴⁶ *Strašidelný chrám v horách*, s. 200.

měl přimět, aby šla s ním. Jindy dostal paraván. Postavil ho na cestu a snažil se ho přemluvit, aby šel s ním. Matka mu řekla, že ho měl vzít na rameni. Když mladík dostal tele a snažil se ho nést na rameni, zabily ho telecí rohy.¹⁴⁷

V pohádce „Duchaplná konverzace“ dostal mladík, který šel na první návštěvu do tchánova domu, radu, aby si připravil nějaké téma k hovoru. Když u tchána večeřel, zeptal se ho, zda někdy viděl tak velkou bekasinu, jako když muž roztáhne ruce. Tchán odpověděl, že neviděl, a mladík řekl, že on také ne a že je to vše, o čem chtěl mluvit.¹⁴⁸ Tato historka byla součástí vypravěčské tradice minimálně od 17. století, protože je obsažena ve sbírce humorných příběhů a anekdot *Seisuišō* 醒睡笑 (Smích, který nedovolí usnout) z roku 1623, které nasbíral mnich Anrakuan Sakuden 安楽庵策伝.¹⁴⁹

V pohádce „Kondolenční návštěva“ byl hloupý zeť pozván k tchánovi, kterému spadl strom. Dostal poučení, aby u stromu řekl, že ze spodní části se vyrobí šachovnice, ze zkroucené části topůrko a z úzké části šachové figurky. Podařilo se mu to říci správně a jeho tchán byl spokojen. Bohužel byla mladíkova hloupost odhalena, když zemřela sousedova žena a on zopakoval stejnou řeč na jejím pohřbu.¹⁵⁰

Pohádka „Kam patří svitek“ vypráví také o zeti, kterého pozvali rodiče jeho manželky na návštěvu. Aby na něj zapůsobili, vyzdobili výklenek ve stěně. Manželka chtěla, aby manžel jejich snahu ocenil, a naučila ho větu: „Je to pěkné, ale škoda, že je tu ta díra po suku. Kdybyste přes ni pověsili Svitek tří svatyní, nikdo by si jí nevšiml.“ Muž se větu skutečně naučil a řekl ji tchánovi. Tchán byl ohromen a zavedl zetě do stáje, aby mu ukázal svého koně. Zeť bohužel použil stejnou větu, když uviděl koňský zadek.¹⁵¹ Stejně jako pohádka „Duchaplná konverzace“ je i tento příběh obsažen ve sbírce *Seisuišō*.

E. Hloupá snacha

Pohádek o hloupé snaše není zdaleka tolik, jako těch o hloupém zeti. Buď pojednávají o snašině hlouposti, nebo o nesnášenlivosti mezi tchýní a snachou.

V pohádce „Elegantní mluva“ dostala snacha ponaučení, že má mluvit zdvořile a používat před slovy zdvořilou předponu „o“. Dívka ale přidávala předponu před každé slovo a

---

¹⁴⁷ Types of Japanese Folktales, s. 193-194.

¹⁴⁸ *Strášidelný chrám v horách*, s. 86-87.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 201.

¹⁵⁰ Types of Japanese Folktales, s. 198.

¹⁵¹ *Strášidelný chrám v horách*, s. 87-88.

její řeč byla zmatená. Dostala opět radu, že říká „o“ příliš často. Začala tedy „o“ vynechávat ze všech slov a její řeči nikdo nerozuměl.¹⁵²

Pohádka „Maska, která nešla sundat“ vypráví o tchýni, která neměla snachu ráda a snažila se ji vyděsit tím, že si nasadila masku démona. Maska ale potom nešla tchýni sundat z obličeje. Snacha se nabídla, že jí pomůže, a od té doby spolu vycházely dobře.¹⁵³

V pohádce „Otrávení tchýně“ naopak snacha nesnášela svou tchýni a požádala doktora o jed. Ten jí dal prášek a řekl jí, aby ho po troškách dávala tchýni každý den, dokud tchýně nezemře. Snacha to udělala a tchýni řekla, že je to lék. Tchýně byla potěšena, snacha brzy změnila názor a už ji nechtěla zabít. Šla tedy za doktorem a požádala ho, aby jí místo jedu dal nějaký lék. Doktor jí řekl, že prášek, co jí dal, je ve skutečnosti lék.¹⁵⁴

XVIII. Příběhy podle vzorce

Tato kategorie obsahuje řetězené pohádky a pohádky ze žánru *nonsensu banaši* – pohádky beze smyslu.

Pohádka „Nemoc kasa“ vypráví o tom, jak jistý muž vypil ve vodě larvy komárů a ty se mu v žaludku vyklubaly. Potom polkl zlatou rybku, která honila komáry v mužově žaludku. Ptáčník mu vlezl do žaludku, aby rybku chytil, ale zapomenul tam klobouk (japonsky *kasa*). Muž poté onemocněl neštovicemi (*kasa*).¹⁵⁵ Jiná verze uvádí, že muž spolkl žížalu, aby ho přestalo bolet břicho. Potom spolkl žábu, aby snědla žížalu, po žábě hada, pak kance a pak lovce. Lovec ale vystřílel na kance všechny kulky a nemohl se dostat ven.¹⁵⁶

Zařadila bych sem i pohádku „Rybník v hlavě“ o muži, který spolkl pomerančové jádérko, to mu v hlavě vyklíčilo a z hlavy mu vyrostl stromek. Když na něm dozrály plody, přišly je děti očesat a jejich povyk muže rušil. Vytrhl tedy stromek, ale v hlavě mu zůstala velká díra, do které napršelo a vznikl rybník. Děti si příběhly nachytat ryby a muž byl tak nešťastný, že se rozhodl v rybníku utopit. Skočil tedy do něj a utopil se.¹⁵⁷ Tato pohádka patří do žánru nonsensových historek (*nonsensu banaši*), stejně jako ta předchozí.¹⁵⁸

---

¹⁵² Types of Japanese Folktales, s. 206.

¹⁵³ Tamtéž, s. 208.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 208.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 209.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 209.

¹⁵⁷ *Strašidelný chrám v horách*, s. 90.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 202.

Seki Keigo řadí do této kategorie i pohádku „Dítě s dlouhým jménem“. Takové jméno mu rodiče dali, aby mělo dlouhý život. Dítě ale spadlo do studny a než otec vysvětlil sousedům, od kterých chtěl pomoc, kdo se topí, dítě se utopilo.¹⁵⁹ Tuto pohádku bych přearadila do kategorie Hlupáci.

Patří sem i nekonečné pohádky. Vrána křičí: „gaa“, žalud spadne a udělá to „bottat“. Jiná vrána zakřičí „gaa“ a další žalud spadne...¹⁶⁰ Nebo si jedna myš stoupne na okraj člunu a skočí do vody. Další myš si tam stoupne a skočí... a tak dále.¹⁶¹

Dodatek

Poslední kategorie v klasifikaci podle Sekiho Keiga obsahuje pohádky, které se nehodí do žádné ze stanovených skupin. Jsou často dějově bohaté. Pohádka „Nebeská zahrada“ vypráví o říši, do které se muž vydal hledat duši své zemřelé ženy.¹⁶² Další pohádka nazvaná „Klenotová dívka“ je o nevěstě krásné jako šperk, kterou muž nejprve odmítl, protože neuměla tkát a šít, ale když se to naučila, muž si ji vzal.¹⁶³ V kategorii najdeme ještě několik dalších pohádek.

---

¹⁵⁹ Types of Japanese Folktales, s. 210.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 210.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 210.

¹⁶² Tamtéž, s. 211.

¹⁶³ Tamtéž, s. 211-212.

Návrh vlastní klasifikace japonských pohádek vycházející ze systému Sekiho Keiga:

- I. Zvířata
  - A. Pohádky o zvířatech
  - B. Pohádky o původu zvířat
- II. Člověk a strašidlo
  - A. Útěk před strašidlem
  - B. Hloupá strašidla
  - C. Chytrá strašidla
  - D. Vděčná zvířata
- III. Nadpřirozené manželky a manželé
  - A. Nadpřirození manželé
  - B. Nadpřirozené manželky
- IV. Nadpřirozená zrození
- V. Člověk a vodní duchové
- VI. Kouzelné předměty
- VII. Sňatky lidí
- VIII. Získání bohatství
- IX. Rozpory
  - A. Rodič a dítě
  - B. Bratři nebo sestry
  - C. Sousedé
- X. Chytrý člověk
- XI. Anekdoty
- XII. Soutěže
- XIII. Mnich a jeho učedník
- XIV. Šťastné náhody
- XV. Pohádky o hlupácích
  - A. Hlupáci
  - C. Vesnice zabeďněnců
  - D. Hloupý zeť
  - E. Hloupá snacha
- XVI. Příběhy podle vzorce
Nezařazené pohádky

5. Závěr

V první části (ve 2. kapitole) své bakalářské práce jsem se zabývala historií výzkumu japonských lidových příběhů, který začal v 19. století, když se po otevření Japonska začali lidé ze Západu zajímat o japonské tradice. Japonci se výzkumu ujali na začátku 20. století a za zakladatele japonské folkloristiky je považován Janagita Kunio. Významně k této oblasti přispěl i jeho následovník Seki Keigo, jehož klasifikaci pohádek jsem použila jako výchozí materiál v další části své práce. Dále se ve stejné kapitole zabývám strukturou japonských lidových příběhů, typickými motivy a rysy, které se v nich vyskytují, a uvádím příklady počátečních a závěrečných frází.

Ve 3. kapitole své práce jsem uvedla literární zdroje, ve kterých najdeme motivy z lidových pohádek. Tyto motivy se objevují již v nejstarší psané literatuře, v dílech *Kodžiki*, *Nihon šoki* a *Fudoki*. Takzvaným otcem příběhů je *Taketori monogatari* zapsaný v 10. století, který pojednává o dívce z nebeské říše, kterou najde starý sběrač bambusu v jedné z rostlin.

Čtvrtá kapitola obsahuje rozbor klasifikace japonských pohádek podle systému sestaveného japonským folkloristou Sekim Keigem. Seki rozdělil japonské pohádky do osmnácti kategorií, z nichž čtyři obsahují i několik podskupin, a poslední kategorie, která není očíslována, shrnuje několik příběhů, které se nedají vhodně zařadit ani do jedné z předchozích kategorií. Seki rovněž ve své práci *Types of Japanese Folktales*, kde nalezneme tuto klasifikaci, uvádí pohádky, které do kategorií zařadil, a jejich výskyt v různých prefekturách. Jeho kategorie jsem dále v téže kapitole podrobněji rozebírala a uvedla jsem několik příkladů pohádek, které Seki do dané kategorie umístil. Poté jsem se pokusila zhodnotit, zda jsou kategorie vhodně nastavené a zda se příklady pohádek, které Seki uvádí, nehodí lépe do jiné kategorie. Dále jsem zkusila aplikovat jeho systém i na pohádky z jiných sbírek. Pokud jsem byla jiného názoru, navrhla jsem, kam bych pohádku přeřadila, případně jak bych sloučila či přejmenovala kategorie.

Po této analýze jsem navrhla úpravy klasifikačního systému. Ve srovnání s původním Sekiho klasifikačním systémem jsem provedla několik změn. Kategorie „Původ zvířat“ a „Příběhy o zvířatech“ jsem změnila na podskupiny a společně je zařadila do nové kategorie „Zvířata“, přičemž „Původ zvířat“ jsem přejmenovala na „Pohádky o původu zvířat“ a „Příběhy o zvířatech“ na „Pohádky o zvířatech“. Další změny jsem provedla v kategorii „Člověk a strašidlo“. Podskupinu „Hloupá zvířata“ jsem přejmenovala na „Hloupá strašidla“, do stejné kategorie jsem přidala ještě novou podskupinu „Chytrá strašidla“. Do pojmu „strašidla“ jsou ale v japonských pohádkách zahrnuta i démonická zvířata se schopností se

přeměňovat. U podskupiny „Vděčná zvířata“ jsem nechala původní název, protože v této podskupině jsou zařazeny pohádky jak o démonických zvířatech, tak i běžných zvířatech, a pohádky, ve kterých by byla vděčná jiná strašidla než démonická zvířata, se vyskytují zřídka. Nepřehradila jsem ji do kategorie „Zvířata“, protože se v této podskupině jedná o interakci zvířete a člověka, zatímco v kategorii „Zvířata“ nejsou hrdiny lidé. Kategorii „Příběhy o osudu“ jsem celou zrušila. Seki Keigo zařadil ve své práci do této kategorie pouze několik pohádek, z nichž lze některé přesunout do kategorie „Chytrý člověk“ nebo „Získání bohatství“, zbytek bych nechala nezařazené. Poslední změnu jsem provedla v kategorii „Hlupáci a zbedněnci“, kterou jsem přejmenovala na „Pohádky o hlupácích“ a její dvě podskupiny „Hlupáci“ a „Břídilové“ jsem spojila do jedné podskupiny s názvem „Hlupáci“, protože tyto skupiny nebyly ostře oddělené. Je samozřejmé, že kategorie nemohou být přesně vymezené pro všechny dostupné pohádky, aniž by těchto kategorií bylo příliš mnoho.

Oproti Sekiho systému se v mém návrhu klasifikace snížil počet kategorií z osmnácti na šestnáct, a to díky spojení prvních dvou kategorií („Původ zvířat“ a „Příběhy o zvířatech“) do jedné a díky zrušení kategorie „Příběhy o osudu“. V kategorii „Člověk a strašidlo“ přibyla podskupina a v kategorii „Hlupáci a zbedněnci“, kterou jsem přejmenovala na „Příběhy o hlupácích“, díky spojení svou podskupin jedna ubyla. Systém se díky tomu stal přehlednějším a jasnějším.

Co se týče dalšího výzkumu japonských pohádek, zajímavými oblastmi by bylo prozkoumání morálního poučení, které poskytují, dále podrobnější srovnání s pohádkami z jiných zemí, rozbor jednotlivých typických postav japonských pohádek, jako jsou *tanuki*, *jamamba* a další, anebo rozbor humorných prvků v japonských pohádkách.

6. Seznam použité literatury

- AARNE, Antti, THOMPSON, Stith. *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia, 1961. ISBN 951-41-0132-4.
- BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1.
- BOTTIGHEIMER, Ruth B. *Fairy tales and society: illusion, allusion, and paradigm*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1986. ISBN 0-8122-8021-0.
- FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 978-80-7367-489-2.
- FUDŽISAWA, Morihiko, SEKI, Keigo. *Japonské pohádky*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2008. ISBN 978-80-904061-1-7.
- GRIFFIS, William Elliot. *The Mikado's Empire*. New York: Harper & Brothers, 1876, s. 491
- GRIFFIS, William Elliot. *Japanese Fairy Tales*. New York: George G. Harrap & Co., bez data, ale pravděpodobně po roce 1908, vii-viii
- KAWAMORI, Hiroši. Folktale Research after Yanagita: Development and Related Issues. *Asian Folklore Studies*, 2003, vol. 62, No. 2, s. 237-256.
- LUFFER, Jan. *Strašidelný chrám v horách*. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0096-9.
- MAYER, Fanny Hagin. *Ancient Tales in Modern Japan*. Bloomington: Indiana University Press, 1984. ISBN 0-253-30710-4.
- MAYER, Fanny Hagin. Fauna and Flora in Japanese Folktales. *Asian Folklore Studies*, 1981, vol. 40, No. 1, s. 23-32.
- MAYER, Fanny Hagin. Japanese Folk Humor. *Asian Folklore Studies*, 1982, vol. 41, No. 2, s. 187-199.
- MAYER, Fanny Hagin. *The Yanagita Kunio Guide to the Japanese Folk Tale*. Bloomington: Indiana University Press, 1986. ISBN 0-253-36812-X.
- McALPINE, Helen and William. *Tales from Japan*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0-19-275175-1.
- PFOUNDERS, C. Some Japanese Folk-Tales. *The Folk-Lore Society*, 1876, vol. I, s. ??
- PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999. ISBN 987-80-7391-085-9.
- PUTZAR, Edward. *Japanese Literature: A Historical Outline*. University of Arizona Press, 1973. ISBN 0-8165-0357-5.
- SEKI, Keigo. Types of Japanese Folktales. *Asian Folklore Studies*, 1966, vol. 25, s. 1-220.
- SIROVÁTKA, Oldřich. *Město pod Špilberkem*. Brno: Doplněk, 1993. ISBN 80-85765-10-1.
- TYLER, Royall. *Japanese Tales*. New York: Pantheon Books, 1987. ISBN 0-375-71451-0.
- ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. Bratislava: Tatran, 1987.